

Victor André Engebretsen

Arbeiderpartiets strategiske problem.

Masteroppgave i Lektorutdanning i samfunnsfag

Veileder: Anders Todal Jensen

Juni 2021

Victor André Engebretsen

Arbeiderpartiets strategiske problem.

Masteroppgave i Lektorutdanning i samfunnsfag
Veileder: Anders Todal Jenssen
Juni 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap



Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag:

I denne studien analyseres Arbeiderpartiets oppslutning i valgene 2009 og 2017 i lys av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien, og hvordan de kan belyse Arbeiderpartiets problemer med oppslutningen. De to ulike teoriene hevder at to ulike posisjoner i det politiske rommet er gode for å vinne velgere. Nærhetsteorien hevder partiet som legger seg nærmest medianvelgeren i politiske spørsmål tjener på dette. Retningsteorien hevder partier tjener på å vise retning og intensitet i politiske saker, og at velgere ikke nødvendigvis stemmer på partier de er nærmest i det politiske rommet. Ved å sammenligne partiposisjon og velgerposisjon på ulike politiske dimensjoner, forsøker studien å finne ut hvordan Arbeiderpartiet har blitt styrt, og hvilke konsekvenser dette kan ha ført til. Studien tar særlig for seg de ideologiske dimensjonene offentlig-privat, innvandring, vekst-vern og sentrum-periferi. Funnene i oppgaven indikerer at Arbeiderpartiet har beveget seg mot sentrum på de tre siste dimensjonene. Samtidig har disse tre dimensjonene blitt stadig viktigere for velgere i den aktuelle tidsperioden. Dette har videre ført til at partiet taper velgere til partier som viser større retning og intensitet på dimensjonene. Empirien i studien taler derfor for at Arbeiderpartiet har blitt styrt av nærhetsteorien i perioden, og at dette har ført til at partiet har tapt oppslutning. Studien drøfter også ulike grunner til at partiet har blitt styrt på denne måten i perioden.

Abstract:

This study analyses the Norwegian Labour Party and its support in the elections of 2009 and 2017 in light of the proximity theory and the directional theory. The two theories propose two different strategies for maximising voter support. The proximity theory argues that the voter will vote for the party that is closest to him/her in political questions. Therefore, it is advised for a party to take up political positions which is closest to the median voter. The directional theory, on the other hand, proposes a different strategy. According to the directional theory, voters vote for a party that shows more intensity and direction in a political question. This study uses the two theories in an attempt to shed a light on why the Norwegian Labour Party in recent years have struggled to maintain and gain voters. The study focuses on four political dimensions: one economic left-right-dimension, one regarding immigration, one regarding climate, and one regarding urban-rural. Comparing party position and voter positions, the study finds that the party has moved towards the centre of the last three of said political

dimensions. These dimensions have also become more important in the Norwegian political landscape in the time period between 2009-2017. The study argues that this centre-shifting position from the Norwegian Labour Party has led to the party losing support to other parties which shows more direction on the same dimensions. The study therefore conclude that The Norwegian Labour Party has been using the proximity theory in their political strategy in the period of 2009-2017. Furthermore, the study also discusses different reasons as to why this has happened.

Forord:

Tusen takk til min veileder Anders Todal Jenssen for uvurderlige innspill og idé til oppgaven.

Takk til alle andre som også har hjulpet meg på veien. Dere vet hvem dere er.

Innholdsfortegnelse

Innledning:	6
<i>Oppgavens profesjonsrelevans</i>	6
<i>Arbeiderpartiets historie - ørnen i norsk politikk:</i>	6
<i>Bakgrunn for oppgaven</i>	7
Teoretisk rammeverk	9
<i>Rasjonelle modeller</i>	9
<i>Medianvelgerteoremet</i>	9
<i>Nærhetsteorien</i>	10
<i>Saliency Theory</i>	10
<i>Retningsteorien</i>	11
<i>Overshoot – velgerne stemmer på politikk, ikke parti</i>	13
<i>Sakseierskap</i>	14
<i>Performance</i>	15
<i>Teoriens forklaringskraft</i>	15
Hypoteser og problemstilling	18
Metode	20
Datamateriale	20
Valgundersøkelsen 2009.....	20
Valgundersøkelsen 2017.....	21
CHES	22
CHES-variablene	23
Generering av indeksene.....	24
Reliabilitet og Validitet.....	25
Sammenligning av de ulike datasettene	28
Plassering partier fra 0-10 på de ulike ideologiske dimensjonene.	29
2009/2010:	29
2017/2019:	30
Analyse	32
<i>Hva er en ideologisk dimensjon?</i>	32
De ulike dimensjonene	32
<i>Relevansen til de fire holdningsdimensjonene</i>	33

<i>Politisk bilde ved valgene</i>	35
Politisk bilde ved valget i 2009.....	35
Politisk bilde ved valget i 2017.....	36
<i>Partienes posisjoner</i>	38
<i>Sammenheng mellom retning og sakseierskap</i>	39
<i>Samme tall – forskjellige resultater</i>	41
<i>Plasseringer på dimensjonene</i>	43
Vekst-vern-dimensjonen.....	43
Innvandringdimensjonen	44
Sentrum-periferi	45
Offentlig-privat	46
<i>Inndeling av soner</i>	48
Predikering av valgfaterd 2009	50
2009	50
Predikering av valgfaterd 2017	54
2017	54
Samlet oversikt	55
<i>Påvirkning på Arbeiderpartiets sakseierskap i lys av teoriene</i>	56
Endring i Arbeiderpartiets sakseierskap på dimensjonene fra 2009 til 2017	56
<i>Ap-velgernes fordeling i sonene</i>	57
<i>Multivariat regresjon – hva er viktig for velgere og ideologisk grunnfjell?</i>	59
Multivariat regresjonsanalyse 2009	60
Multivariat regresjonsanalyse 2017	61
<i>AP i valgkamp</i>	63
Diskusjon	65
<i>Et strategisk valg eller nødvendighet?</i>	66
Konklusjon	69
Litteraturliste:	70
Appendiks	76

Innledning:

I denne masteroppgaven skal jeg skrive om Arbeiderpartiet og deres strategiske valg. Særlig skal jeg konstatere forskjellen mellom det såkalte medianvelgerteoremet og retningsteorien, og hvordan Arbeiderpartiets oppslutning, sakseierskap og plassering på ideologiske dimensjoner kan beskrives med hjelp av disse. For å gjennomføre denne analysen, kommer jeg til å benytte kvantitative data fra Valgundersøkelsen(e) for å sammenligne Arbeiderpartiets ideologiske plassering med velgerne på ulike tidspunkt. Jeg kommer også til å benytte meg av et datasett fra Chapel Hill (CHES) for å beskrive Arbeiderpartiets plassering i det politiske rommet på de aktuelle dimensjonene.

Oppgavens profesjonsrelevans

Etttersom jeg går lektor i samfunnsfag, er det et krav til at min masteroppgave skal være profesjonsrelevant. Min profesjonsrelevanse er å analysere teorier om partiers strategiske fremgangsmåte, og eventuelle konsekvenser av disse. Større kunnskaper på temaet er noe som kan videreføres i et klasserom, og dermed bidra til en økt forståelse av den politiske verdenen.

Arbeiderpartiets historie - ørnen i norsk politikk:

“Ørnen blant partiene”. Slik beskrev historiker Jens Arup Seip Arbeiderpartiets posisjon i norsk politikk i «Fra embetsmannsstat til ettpartistat» fra 1963 (Seip, 1963). For å beskrive hvordan Arbeiderpartiet hadde maktet å opparbeide seg denne posisjonen, og gjøre seg beskrivelsen verdig, er det nødvendig med et lite tilbakeblikk.

Arbeiderpartiet ble stiftet 1887 i Arendal, og har siden valget i 1927, vært Norges største parti ved alle valg (Brandal, Bratberg & Thorsen, 2011:40). Ved valget i 1903 fikk innvalgt sine første representanter på Stortinget, og i 1919 meldte partiet seg inn i tredje kommunistiske internasjonale, som også ble kalt Komintern. Medlemskapet var kortvarig, og partiet meldte seg ut i 1923. Dette førte til dannelsen av NKP, som er dagens forløper til partiet Rødt

(Garvik, 2021). I 1928 dannet DNA (som partiet het frem til 2011) sin første av mange regjeringer. Christopher Hornsruds regjering var kortlevd. I 1935 dannet Arbeiderpartiet sin første stabile regjering, da statsminister Johan Nygaardsvolds regjering hadde makten fra 1935 til 1945 - dog de siste årene i eksil i London grunnet 2. verdenskrig (Garvik, Bull & Tvedt, 2021).

Etter 2. verdenskrig startet Arbeiderpartiets foreløpige storhetsperiode i norsk politikk. Mellom 1945 og 1961 fikk partiet rent flertall i samtlige fire valg, med Einar Gerhardsen som leder de fleste av årene (Garvik et al., 2021). SF - dagens SV, brøt ut av Ap i 1961, etter strid om blant annet atomvåpen. Mellom 1961 og 2001 opplevde partiet både motgang og medgang, men var gjennom hele perioden fortsatt landets ubestridt største parti (Tvedt, 2019). I 2001 gikk partiet på sitt dårligste valg siden 1924, da partiet under ledelse av Jens Stoltenberg bare evnet å få 24,3 prosent (Engan, 2017). Partiet var dog fortsatt landets største, men spilte ikke hovedrollen i like stor grad som tidligere.

Mellom 2005 og 2013 ledet partiet sin foreløpige siste regjering, da Jens Stoltenbergs regjering bestående av Ap, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti ble den første flertallsregjeringen i Norge siden 1985 (Berg, 2014). Siden 2014 har Jonas Gahr Støre vært partileder (Garvik et al., 2021).

Bakgrunn for oppgaven

Bakgrunnen for oppgaven er Arbeiderpartiets oppslutning, eller rettere sagt - mangelen på oppslutning. Dog må begreper som sviktende oppslutning også settes i en form for perspektiv, for hvor gammel er egentlig denne trenden? Svaret er 64 år, dersom man ser på oppslutningen i et lengre perspektiv og tar utgangspunkt i resultater ved Stortingsvalg og meningsmålinger fra 2021. I 1957 gjorde Arbeiderpartiet sitt beste valg noensinne, med 48,3% av stemmene (Tvedt, 2019). Siden har Arbeiderpartiets oppslutning pekt jevnt nedover, med noen særlig svake valg og noen kortvarige framganger. I min oppgave kommer jeg til å fokusere på et litt annet perspektiv enn kun det langsiktige. Årsaken er todelt. Den ene er at det allerede er gjort flere analyser, eksempelvis Takvam (2002) og Kristjansson (1986) for å forklare og beskrive Arbeiderpartiets vekst og fall opp gjennom historien, og en

lignende analyse vil trolig bidra med lite nytt på feltet. Den andre årsaken er Arbeiderpartiets relativt spektakulære fall på både meningsmålinger og ved Stortingsvalg de siste drøye fem årene. Høsten 2016 var Arbeiderpartiet landets største parti, og lå en periode stabilt og godt over 35% oppslutning i meningsmålingene (Poll of Polls, 2021). Fem år senere er tendensen en helt annen. Høyre gjør det til stadighet bedre enn Ap i meningsmålingene, samtidig som Senterpartiet puster Ap i nakken. Ved inngangen til 2021 skjedde attpåtil det “utenkelige”, da Senterpartiet gikk forbi Arbeiderpartiet på meningsmålingene, og Ap ble “degradert” til landets tredje største parti (NTB nyheter, 2021). Partiet har i etterkant av dette hentet seg noe inn, og er tilbake som landets andre største parti etter Høyre. Tendensen er likevel klar - Arbeiderpartiet kjemper i en lang og bratt motbakke, og finner tilsynelatende ikke veien ut eller opp. Når jeg skriver dette våren 2021, er det fortsatt mange måneder igjen til valget, og mye kan skje. Likevel er det liten tvil om at Arbeiderpartiets står i reell fare for miste sin rang som største parti ved et valg, en posisjon Ap har hatt siden 1927.

Oppgaven vil ikke ta sikte på å komme med løsninger på veien ut for Arbeiderpartiet, da jeg ikke finner det ikke hensiktsmessig for et forskningsprosjekt. Oppgaven vil istedet forsøke å peke på noen av årsakene som kan forklare partiets fallende oppslutning, med utgangspunkt i partiets strategiske valg. Fallet er spektakulært ikke bare grunnet nesten halveringen av oppslutning, men også fordi dette skjer i en periode hvor partiet er opposisjonsparti, og deres tidligere støttepartier og samarbeidspartnere opplever en medvind på vei inn mot valget i 2021 (Poll of Polls, 2021). Tilsynelatende er Arbeiderpartiet det eneste partiet på den såkalte rød-grønne fløyen som sliter - og de sliter så til de grader. Som Mimir Kristjansson påpeker i sin bok “Hva ville Gerhardsen gjort?”

“Resultatene av APs manglende evne til lederskap i viktige politiske stridsspørsmål er at partiet mister velgere på alle kanter. Sentrale tillitsvalgte i industrien på Vestlandet melder seg ut, partiet blør velgere til Senterpartiet i distriktene...og EU/EØS-kritiske velgere er i ferd med å finne seg nye partier. Samtidig fosser MDG, SV og Rødt fram blant klimavelgere i storbyene (på flere målinger er de tre til sammen større enn Ap i Oslo), mens Høyre går Ap i næringen som styringsparti blant de såkalte lillavelgerne” (Kristjansson, 2019).

Dette er altså den bakenforliggende årsaken og nysgjerrigheten som er utgangspunktet for min masteroppgave. Hvorfor klarer ikke Arbeiderpartiet å holde på velgerne? For å undersøke dette nærmere, vil jeg benytte meg av retningsteorien og medianvelgerteoremet/nærhetsteorien, som blir beskrevet ytterligere i oppgavens teoretiske kapittel.

Teoretisk rammeverk

For å løse oppgaven med å forklare Arbeiderpartiets manglende oppslutning skal jeg benytte meg av ulike forklaringsmodeller og teorier som handler om oppslutning basert på politiske posisjoner. Først vil jeg redegjøre litt for ulike de ulike teoriene.

Rasjonelle modeller

Som en motsats til Michigan-skolens langsiktige linjer og vektlegging av sosial-psykologi, er medianvelgerteoremet på mange måter kjernen i den mer rasjonalistiske tradisjonen innenfor velgerteorier (Aardal, 2017). Idéen var dog ikke helt ny. Blant annet bygde boken til Downs (1957) om den økonomiske teorien for demokrati på tanker som kan spores helt tilbake til 1929 (Holmen, 2001:11). Likevel markerer Downs' medianvelgerteorem et stort og viktig brudd med de tidligere modellene.

Medianvelgerteoremet

Innenfor rasjonelle teorier, står tanken om en mer kalkulerende velger sentralt. Teoriene var til en viss grad et motsvar på de tidligere teoriene om velgere som gjerne ble formulert fra den såkalte Michigan-modellen (Aardal, 2017). Den tok i stor grad utgangspunkt i såkalte langsiktige bånd, og teorien om at partiidentifikasjon kunne predikere valgfallet ble vektlagt sterkt. Downs' medianvelgerteorem fra 1957 var dog et av flere motsvar på dette, og fremstilte velgere som langt mer kalkulerende enn tidligere. Medianvelgerteoremet tar utgangspunkt i at alle velgere befinner seg på én akse, høyre-venstre-aksen, hvor flesteparten av velgerne befinner seg i sentrum (Aardal, 2017). Det partiet som dermed legger seg nærmest hovedvekten av velgerne, vil få flest stemmer, ettersom mange velgerne vil se at partiet deler deres politiske standpunkter. I et slikt system vil også partiene, spesielt dersom det er et topartisystem, kunne nærme seg hverandre, nettopp for å nærme seg medianvelgeren, og dermed vinne valg (Merrill & Grofman, 1999:19). Det er altså avstanden mellom velger og kandidat på den økonomiske venstre-høyre-aksen som er utslagsgivende for hvordan velgeren stemmer. Jo mindre avstanden er, jo høyere insentiv har velgeren for å stemme på kandidaten (Merrill & Grofman, 1999:19).

En kritikk av medianvelgerteoremet er at denne teorien best forklarer valgsystemer som i USA, hvor det er to konkurrerende partier. I Norge, som har et flerpartisystem, vil ikke teorien kunne ha samme forklaringskraft (Aardal, 2017). Som et forsvar for medianvelgerteoremet vil også teorien kunne tenke seg å ha en forklarende kraft i et flerpartisystem, under forutsetningen at én konfliktdimensjon overstyrer de andre konfliktdimensjonene, og derfor blir avgjørende for (median)velgerne (Holmen, 2001:12).

I Norge har man derimot en tradisjon for å beskrive konfliktdimensjonene som flerdimensjonale (Aardal, 2017). En konfliktdimensjon er en serie med spørsmål som til sammen lader på en ideologisk, underliggende dimensjon, og kan finnes ved hjelp av en faktoranalyse. Dette vil konkretiseres senere i oppgaven.

Nærhetsteorien

Nærhetsteorien bygger på Downs' arbeider, men tar større utgangspunkt i enkeltsaker enn én enkelt dominerende akse eller konfliktlinje hvis velgere bedømmer partiene ut fra (Kedar, 2005). Det samme prinsippet gjelder dog - velgere vil evaluere politikeres eller deres partiers posisjoner på saker, og sammenligne med sine egne holdninger. Det partiet som er nærmest, vil få velgerens stemme (Evans, 2004:100). Ved en enkelt dimensjon er det ganske enkelt å regne seg frem til hvilket parti som er nærmest en velger. Dersom det er flere enn én dimensjon, kan man anvende euklidisk distanse, eller "city block metric" (Evans, 2004:100.) Uavhengig av hvilken matematisk metode man bruker, er målet det samme - å forsøke å lage en indeks eller skala hvor man slår sammen ulike holdningsspørsmål for å måle avstanden mellom velger og de ulike politiske partiene (Evans, 2004:101). På denne måten kan man ut fra nærhetsteorien kunne predikere hvilket parti vedkommende vil stemme på.

Saliency Theory

Kritikere av en slik modell vil, trolig rettmessig, kritisere hvordan man samler alle holdningsdimensjoner inn i en enkel summasjon. Årsaken er at man ved denne metoden ikke tar hensyn til at velgerne ikke ser på alle aktuelle holdningsspørsmål som like viktige. Ved å slå sammen spørsmålene vil for eksempel den økonomiske holdningsvariabelen, om denne er

tatt med, være verdt like mye som en variabel som måler religiøsitet (Evans, 2004:101). Dette er trolig noe som ikke er betegnende for den virkelige verden, hvor velgere neppe vektlegger ulike holdningsspørsmål like mye.

Et eksempel på denne kritikken er den såkalte saliencyteorien, utviklet av Budge og Farlie (Aardal, Krogstad & Narud, 2004:35). Teorien tar utgangspunkt i at partiene med viten og vilje vekter de ulike dimensjonene forskjellig, og at den ulike vektingen av forskjellige dimensjoner er avgjørende for hvordan partiene oppfatter sin egen avstand til andre partier. Et eksempel kan være MdG som fanger opp sine velgere på vekst-vern-dimensjonen, samtidig som FrP i større grad fanger opp sine velgere på innvandringsdimensjonen. Et annet eksempel kan være hvordan SV har en større vektlegging av offentlig-privat-dimensjonen enn KrF, samtidig som KrF har en større vektlegging av religiøs-sekulær-dimensjonen (Aardal, et al., 2004:35).

Retningsteorien

Artikkelen «A Directional Theory of Issue Voting» av Macdonald og Rabinowitz (Macdonald & Rabinowitz, 1989), er på mange måter startskuddet for teorien, som også markerer et brudd med den “downsianske tankegangen” til tidligere teorier og velgere (Holmen, 2001).

I likhet med nærhetsteorien, tar retningsteorien utgangspunkt i enkeltsaker eller enkeltdimensjoner, og forfekter at velgerne bedømmer de ulike partienes politikk på enkeltsakene i forhold til seg selv. I motsetning til nærhetsteorien, som sier at partiet nærmest den enkelte velger får deres stemme, opererer retningsteorien med en helt annen forståelse av hva «avstand» i det politiske rommet er. I retningsteorien er det følelsesmessig intensitet som konstituerer det politiske rommet. Velgerne trekkes til partiet som sterkest gir uttrykk for deres standpunkt. Derfor er det avgjørende innen retningsteorien om velgeren og partiet står på samme side av det følelsesmessige 0-punktet i en sak. Står de på samme side, er partiet attraktivt, står et parti på 0-punktet er velgeren likegyldig til partiet, står et parti på motsatt side i saken, vil velgeren være negativ til partiet. Hvis flere partier står på samme side som velgeren, vil partiet med den sterkeste følelsesmessige appellen bli foretrukket. Velgerne foretrekker altså «ytterliggående» partier framfor moderate, i betydningen partier som tar sterkt engasjerte standpunkter (Macdonald, Rabinowitz & Listhaug, 1995:453). For å si det

enkler: om jeg befinner meg til ørlite til venstre for sentrum på spørsmål/dimensjon/skillelinjen som omhandler offentlig-privat innenfor økonomien, så stemmer ikke jeg nødvendigvis på partiet som står meg nærmest - men heller et parti som er mer intense i den samme retningen - og ergo enda lenger ut på venstresiden (Macdonald et al., 1995:454).

Med andre ord blir distansen mellom holdninger og parti tolket annerledes innenfor retningsteorien. Om partiet og velger er på samme side av en sak, vil dette generere positive følelser mot dette partiet (Macdonald et al., 1995:457). Likeledes vil et parti på den andre siden av et holdningsspørsmål generere negative følelser for velgeren. Jo viktigere spørsmålet er for velgeren, jo mer intense vil de negative eller positive følelsene fra velgeren være mot partiet, og partiene dømmes derfor hardere på spørsmål som den enkelte velger bryr seg mest om.

I tillegg til spørsmålet om partiet er på “min side”, som velgeren vil stille seg, er det et annet spørsmål som også gjør utslag innenfor retningsteorien: nemlig “er partiet ansvarlig?”. (Macdonald et al., 1995:457). Om partiet oppfattes som uansvarlig, vil det få en straff fra velgeren. Dette kan ses på som et uttrykk for at partiet må gi inntrykk av å kunne være effektive i en eventuell regjering. Retningsteorien belønner altså posisjonell ekstremitet, eller “intensitet”, men bare inntil en viss grense. Om partiet blir “for radikalt”, vil det altså igjen straffes av velgerne. Partiene må derfor balansere mellom å ikke være for grå og utydelige, og ikke for ekstreme for å maksimere sitt velgerpotensiale, ifølge retningsteorien (Macdonald et al., 1995:457).

Det er dog verdt å merke seg at teorien om straff innenfor retningsteorien har vært problematisert tidligere. MacDonald, Listhaug og Rabinowitz operasjonaliserte teorien om straff som vektorlengde minus akseptert grense (Macdonald et al., 1991:1113). Likevel brukte ikke Macdonald et al i sin artikkel fra 1989 straff i de empiriske testene (Claassen, 2007:6). Til tross for at Macdonald et al i 1989 introduserte sin “region of acceptability”, har også denne blitt kritisert. For det første har grensen for akseptabel intensitet før straff inntreffer blitt kalt både vilkårlig (fordi den er ikke empirisk testbar (Westholm 2001:478)) og uten teoretisk rasjonale. For det andre har andre kritisert at grensen som er operasjonalisert er satt som universell for alle velgere og på alle politiske dimensjoner (Kramer & Rattinger, 1997:6). Straffeteoriene forutsetter også at straffen for partiet vil inntreffe uavhengig av

hvilken plassering på dimensjonen velgerne har. Hvis en velger selv velger samme ekstreme posisjon på en gitt dimensjon, virker det usannsynlig at samme velger straffer et parti for å velge samme, ekstreme parti (Kramer & Rattinger, 1997:6).

Med tanke på disse kritikkene, samt at min oppgave ikke vil fokusere særlig på forklaringskraft, har jeg valgt å ikke inkludere og operasjonalisere straffeaspektet i mine analyser. Likevel er det et aspekt ved retningsteorien som er verdt å ha i bakhodet dersom empirien ikke samsvarer med det retningsteorien i sin reneste form predikerer.

Videre kan det også tenke seg at retningsteorien er bedre på å fange opp velgere som ikke er spesielt interessert i politikk og deres preferanser på en bedre måte enn de klassiske downsianske modellene. Et eksempel på dette vil være at det er langt enklere å evaluere partiene ut fra hvilken side de er på, istedet for å gå inn på detaljnivå og finne hvilket parti som passer deres holdninger nærmest (Macdonald, et al., 1995:456).

Overshoot – velgerne stemmer på politikk, ikke parti

I tillegg finnes det en annen teori enn retningsteorien som forsøker å forklare hvorfor velgere ofte stemmer på partier med mer ekstreme holdninger enn seg selv. Hovedargumentet er at velgerne er mer opptatt av politikken som settes ut av livet, enn av de politiske partiene (Kedar, 2009:181). Når velgerne ønsker politisk endring, tar de hensyn til den institusjonelle tregheten i demokratier, med forhandlinger, byråkrati og prosesser, som ofte gjør at partier ikke får fullt gjennomslag for sin politikk (Kedar, 2009:181). Det inngås også kompromisser, hvor partier både må gi og ta for å få større gjennomslag. Kedar mener velgere er bevisste på dette når de kaster stemmeseddelen, og derfor stemmer på partier med en mer ekstrem og radikal politikk enn velgeren selv finner ønskelig. Ettersom det radikale partiets politikk blir avspist og nedtonet, vil det endelige politiske resultatet dermed falle nærmere velgerens eget standpunkt, enn om man stemte på partiet man var mest enige med i utgangspunktet, argumenterer Kedar (2009:181).

Kedar hevder også at denne teorien ikke forutsetter noe særlig mer informerte velgere enn andre, rasjonelle aktører-teorier, (Kedar, 2009:40). Velgere i Norge vet at et parti ikke (lenger) får rent flertall ved Stortingsvalget, og majoriteten av velgerne har aldri opplevd noe annet enn kompromiss og forhandlinger i etterkant av valg (Kedar, 2009:182). I tillegg er

nettopp forhandlingen og kompromissene som skal foregå i etterkant av valget, i alle fall for Norges del, ofte bredt diskutert både i politikernes og mediernes valgkamper. Partier redegjør for hvilke partier de ønsker å danne regjering og samarbeide med, uten at løftene alltid blir oppfylt. Likeledes presenterer ofte mediene valgmålinger for både hvert enkelt parti, og hvor mange seter i Stortinget ulike politiske koalisjoner ville hatt på bakgrunn av valgresultatet. Dette er konkretiseringen av poenget med å endre fokus fra partier til politikk (Kedar, 2009:137). Overshoot-teorien handler derfor i større grad om hva og hvordan velgere stemmer basert på hvordan de kan “maksimere” sin stemme, og i mindre grad om partienes og velgernes politiske posisjoner.

Sakseierskap

Ved at retningsteorien hevder appell og intensitet på et saksområde er viktig for å generere stemmer, er det nærliggende å knytte teorien opp mot sakseierskap.

Sakseierskap handler om hvilket parti som har tillit til ulike politikkområder, og hvis politiske plattform regnes som den beste av velgerne på det aktuelle saksområdet (Petrocik, 1996:826). Opprinnelig ble det hevdet at sakseierskap var langvarig etter utspring fra partiets ideologiske skillelinje, men nyere forskning har vist at sakseierskapet er mer flyktig i flerpartisystemer (Karlsen, 2004). Sakseierskap kan endre seg med tiden, og er et utslag over hvordan velgere bedømmer ulike partiers politikk på enkelte områder, og i hvilken grad de klarer å posisjonere og uttrykke sine standpunkter i media. Dette betyr også at mediers dagsorden og fokus på enkeltsaker kan få betydning for hvilke partier som gjør et godt valg (Aardal & Bergh, 2015:38). Et godt eksempel på dette er valget i 1993, hvor Senterpartiet gjorde det godt. I dette valget var EU-spørsmålet det dominerende spørsmålet i valgkampen, og Senterpartiet hadde uten tvil sakseierskap til spørsmålet - i alle fall hos de som var negative til norsk medlemskap. Dette kan ses i sammenheng med retningsteorien, hvor Senterpartiet i valget 1993 hadde den sterkeste affektive appellen blant partiene på nei-siden, og trolig tjente på dette. Det er i alle fall ingen tvil om at Senterpartiet var sterkt forbundet med en av sidene i EU-spørsmålet. Dette vil, altså det å være forbundet med en sak, generere stemmer i seg selv, hevder Petrocik (Petrocik, 1996:826-827).

I en undersøkelse av det norske valget 2001, viste blant annet Karlsen (2004) hvordan halvparten av velgerne endret hvilket parti de mente hadde sakseierskap til en politisk sak i løpet av valgkampen. Det er derfor grunn til å tro at sakseierskapet er langt mer flyktig enn

hva Petrocik (1996) i utgangspunktet hevdet - spesielt i et flerpartisystem som i Norge, hvor flere partier konkurrerer om de samme sakseierskapene i større grad enn eksempelvis USA.

Performance

De rasjonelle teoriene og teoriene om sakseierskap gjør at man gradvis har beveget seg bort fra de tidligere langsiktige forklaringene presentert i Michigan-modellen, og nærmere “den trangeste enden på trakten” (Aardal, 2017). En av disse forklaringene er “performance”, altså hvordan den sittende regjering gjør det på ulike valenssaker - saker der partiene deler oppfatning om målet, men er uenige om prioriteringen (Bjørklund & Saglie, 2002:41). Et eksempel på en valenssak i Norge kan være at flest mulig skal i arbeid, eksempelvis sysselsettingspolitikk, eller for å male med bredere pensel - velferdspolitik. På den andre siden har man posisjonsaker, hvor det står strid om målet i seg selv (Bjørklund & Saglie, 2002, 41-45). Et eksempel på en typisk posisjonssak i Norge kan være hvordan offentlige og private bedrifter bør eksistere i det offentlige rom, hvor en konkret sak vil være om hvorvidt barnehager skal være styrt av det offentlige, eller om private aktører også bør kunne drive, og samtidig ta ut profit. Ved at sittende regjering bedømmes til å ha god politikk og sakseierskap på valenssaker, samt populære ledere og en økende grad av partiidentifikasjon, øker deres performance (Aardal, 2017).

Teoriens forklaringskraft

Retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) har naturligvis blitt sammenlignet tidligere. Artikkelen *Political Sophistication and Models of Issue Voting* (Macdonald, Rabinowitz & Listhaug, 1995) tar utgangspunkt i det amerikanske valget i 1988, og det norske valget i 1989. Ved å kontrastere forskjellen mellom medianvelgerteoremet og nærhetsteorien på det ene siden, og retningsteorien på det andre siden, forsøker de å finne ut hvilken modell som har størst forklaringskraft. Forklaringskraften regnes også ut etter ulike grupper av sofistikasjon hos velgerne. Sofistikasjonen til respondentene måles ved å dele opp respondentene i tre grupper etter utdanningsnivå og hvor politisk interresserte de er (Macdonald, et al., 1995:467).

I all hovedsak er det retningsteorien som kommer best ut. Selv hos de mer sofistikerte velgerne har retningsteorien større forklaringskraft enn hos den konkurrerende nærhetsteorien (Macdonald, et al., 1995:467).

I USA er retningsteorien ledende hos alle grupper - i Norge er det to unntak - nemlig KrF, hvor begge teoriene forklarer like mye, og Ap - hvor høyt sofistikerte Ap-velgere forklares bedre med nærhetsteorien (medianvelgerteoremet). Dette forklares med to hovedhypoteser: for det første hadde Ap på denne tiden nettopp hatt regjeringsmakt, hvor "sofistikerte" velgere trolig i større grad følger med, og bedømmer Ap på enkeltsaker og løfter. Den andre forklaringen er SV, som til venstre for Ap i 1989 ligner på hverandre, med EU-medlemskap som den største forskjellen (Macdonald, et al., 1995:). En tredje forklaring som trekkes frem, er hvordan Arbeiderpartiet gjør det markant dårligere hos de mer utdannede velgerne generelt, og spesielt i kontrast med SV (Macdonald, et al., 1995:).

Også dersom man slår sammen alle partienes velgere og inndeler de i tre velgergrupper, ser man at retningsteorien har en større forklaringskraft enn nærhetsteorien (Macdonald, et al., 1995:472). Det som også er interessant med den samlede analysen er hvordan forklaringskraften til modellen øker betraktelig jo mer "sofistikerte" velgerne er - både i Norge og i USA (Macdonald, et al., 1995:472). Om man deler de norske velgerne inn i tre kategorier, fra minst sofistikert til mest sofistikert (finn ut hvordan man deler de inn), ser man at hos den minst sofistikerte gruppen forklarer 29% av variansen. Hos gruppen i midten forklares 44%, og hos den mest sofistikerte gruppen forklares 50%. Den lignende tendensen finner man også i USA, dog med mindre forklart varians, med henholdsvis 18, 27 og 41% (Macdonald, et al., 1995:472).

Konklusjonen er at mer sofistikerte velgere ikke endrer hvordan velgerne bedømmer partier ut fra sak, men i hvilken grad de gjør det. Retningsteorien forklarer altså mer enn nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) uavhengig av utdanningsnivå, med unntak av de sofistikerte velgerne i Arbeiderpartiet (Macdonald, et al., 1995:473).

Videre forskning har også pekt på ulike resultater hva gjelder retningsteorien og nærhetsteorien. Kropko & Banda (2018) finner at de ulike modellene gir ulike svar ut fra ulike politiske situasjoner (Kropko & Banda, 2018:784). Om et spørsmål er mer sammensatt, med en rekke ulike politiske nyanser, er velgere mer tilbøyelige til å analysere spørsmålet i

tråd med nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), enn dersom spørsmålsstillingen bærer preg av affektivitet og intensitet (Kropko & Banda, 2018:784).

Tomz og Van Houweling (2008) har funnet lignende svar med sin undersøkelse om amerikanske velgeres vurderinger av helsepolitikken (Tomz & Van Houweling, 2008:315). De finner at ved å isolere enkeltsaker og fremvise informasjon er velgeren langt mer villig til å benytte seg av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) enn retningsteorien. De går også langt i å hevde at ved dikotomiske stridsspørsmål har retningsteorien en større forklaringskraft enn ved spørsmål med flere svar (Tomz & Van Houweling, 2008:315).¹

¹ Valen og Narud (2003) ser også på forholdet mellom nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien - dog på en litt annerledes måte enn de ovennevnte artiklene. De sammenligner representantenes og velgernes standpunkter på en rekke ulike saksområder, for å finne eventuelle samsvar eller motsetninger mellom de to sidene av et parti (Valen & Narud, 2003). Deres funn viser at i saker av liten prinsipiell art er forholdet mellom velgere og representanter, rent ideologisk, ofte tilfeldig og lite preget av en rød tråd. På viktigere saker - altså kjernesaker, tenderer representantene til å inneha et mer "ekstremt" standpunkt enn velgerne (Valen & Narud, 2003). Dette strider mot Downs' medianvelgerteorem, og taler i større grad for retningsteorien.

Hypoteser og problemstilling

Etter gjennomgangen av de ulike teoriene er det nødvendig med en klargjøring av hva de ulike teoriene vil hevde er en god strategi for Arbeiderpartiet, og hvilke funn vi kan vente oss. Mitt utgangspunkt er som tidligere nevnt å finne ut hvorfor Arbeiderpartiet har problemer med å holde på velgerne. I oppgaven vil jeg ta utgangspunkt i retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) for å analysere dette. Jeg vil også forsøke å finne ut hvilken av teoriene Arbeiderpartiet har vært styrt av i perioden 2009-2017 – om noen. For å teste dette, kan man sammenligne plasseringen mellom velgere og partier på ulike ideologiske dimensjoner.

De to teoriene hevder som nevnt ulike fremgangsmåter for å vinne og holde på velgerne. Dermed kan vi også forvente oss to ulike hypoteser på hvordan forholdet er mellom parti og velger.

Dersom partiet har vært styrt av retningsteorien kan vi forvente oss at Arbeiderpartiet har tydelige standpunkter på saker og dimensjoner hvis de er særlig forbundet med. Eksempelvis vil dette være offentlig-privat-dimensjonen, hvor man bør forvente at partiet ligger til venstre for velgerne på skalaen, og viser intensitet i samme retning for nullpunktet som velgerne.

Dersom partiet har vært styrt av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) er Arbeiderpartiets beste posisjon på de ulike dimensjonene der hovedvekten av velgerne befinner seg – ofte i en posisjon liggende i sentrum. Dermed kan vi forvente oss at Arbeiderpartiet har beveget seg – eventuelt fortsatt å plassere seg i nærheten av der hovedvekten av velgerne befinner seg. Ut fra disse forventningene kan vi formulere to hypoteser ut fra de to teoriene. Om Arbeiderpartiet har beveget seg ideologisk mot sentrum av både politikken og mot hovedvekten av velgerne, har de vært styrt av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet). Om Arbeiderpartiet har beveget seg ideologisk mot en av sidene (eller fortsatt å være der), og viser større retning og intensitet, har de vært styrt av retningsteorien.

Basert på tallene som kommer frem i analysen, vil jeg dermed forsøke å vise hvordan dette kan ha hatt en innvirkning på oppslutningen til partiet.

For å oppsummere blir dette min endelige problemstilling for oppgaven:

Kan retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) kaste lys over Arbeiderpartiets problemer med å holde på velgerne?

Metode

I dette kapitlet ønsker jeg å presentere min metodiske fremgangsmåte, og hvordan dataene som genereres og anvendes i analyse- og diskusjonsdelen blir konstruert. Jeg kommer også til å redegjøre for hvilke metodiske grep jeg har gjort, hvilke data jeg velger og hvorfor, og eventuelle svakheter ved mitt metodiske arbeid og kapittel. Dataprogrammet som er brukt i forbindelse med analysene er STATA, et dataprogram som er lastet ned gratis via NTNU-lisens.

Datamateriale

Valgundersøkelsen 2009

Mitt første datasett i oppgaven er Valgundersøkelsen fra 2009.

"(En del av) de data som er benyttet i denne publikasjonen er hentet fra "Valgundersøkelsen 2009". Data i anonymisert form er stilt til disposisjon av Statistisk sentralbyrå gjennom Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS (NSD). Prof. Bernt Aardal, Institutt for samfunnsforskning var ansvarlig leder for undersøkelsen og Statistisk sentralbyrå stod for innsamling av dataene. Verken Bernt Aardal, Institutt for samfunnsforskning, Statistisk sentralbyrå eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her."

Formålet med undersøkelsen var å videreføre analyser for foregående valg, samt studere aktuelle tendenser i norsk politikk og unike trekk ved stortingsvalget i 2009.

Datasettet består av 313 variabler. Utvalget i valgundersøkelsen var 3000 personer i alderen 18-80 år. Halvparten av respondentene var med i Valgundersøkelsen for 2005, samtidig som halvparten er trukket ut som et snitt av befolkningen. Av de som også var med i 2005, var det av ulike årsaker enkelte respondenter som ikke kunne delta i 2009. Disse er erstattet av ungdommer i alderen 18-21 og innvandrere som ikke hadde stemmerett i 2005. Resterende 1500 ble trukket fra SSBs befolkningsregister BEREG1, og ble trukket som et tverrsnitt. 61% av utvalget responderte på Valgundersøkelsen, noe som gir oss et utvalg på 1782 respondenter (Valgundersøkelsen, 2009).

Datainnsamlingen foregikk i perioden 14/09-2009 til 08/02-2010. Innsamlingen ble foretatt enten via telefonintervju, eller personlig intervju. Undersøkelsen er finansiert av SSB (Statistisk sentralbyrå).

Valgundersøkelsen 2017

Det andre datasettet er Valgundersøkelsen 2017.²

Datamaterialet i denne analysen er hentet inn via NSD, og lastet ned etter godkjent søknad. Valgundersøkelsen 2017 er en fortsettelse av det norske valgforskningsprogrammet, som startet opp med Henry Valen og Stein Rokkans undersøkelser på 1950-tallet.³

Formålet med undersøkelsen i 2017 var “å beskrive valgdeltagelse, politisk orientering samt holdninger til politiske spørsmål blant befolkningen”. Undersøkelsen er finansiert av institutt for samfunnsforskning (ISF).

Datasettet fra 2017 inneholder 293 variabler, og måler mange aspekter ved respondentenes både politiske og apolitiske hverdag. Utvalget var opprinnelig på 3200 personer i alderen 18-79 år, et utvalg som ble trukket fra Folkeregisteret. Halvparten av utvalget var også med på den samme undersøkelsen i 2013. Den andre halvparten er nye. Av 3200 personer ble det

² "(En del av) De data som er benyttet her er hentet fra "Valgundersøkelsen 2017". Data er innsamlet av Statistisk sentralbyrå. Data er tilrettelagt og stilt til disposisjon i anonymisert form av NSD – Norsk senter for forskningsdata AS. Verken Statistisk sentralbyrå, eller NSD er ansvarlig for analysen av dataene eller de tolkninger som er gjort her."²

³ De tidligere årene var det Norsk Gallup og Valgforskningsprogrammet som samarbeidet om å gjøre valgundersøkelsene. Rollen til Norsk Gallup ble i 1977 erstattet av Statistisk Sentralbyrå. Undersøkelsene gjøres i forbindelse med Stortingsvalg i Norge, og “Undersøkelsene skal gi statistisk grunnlagsmateriale for forskning om valg og politiske prosesser i Norge” (Valgundersøkelsen, 2017). Undersøkelsene har blitt gjennomført ved hvert eneste Stortingsvalg i Norge siden 1957, med unntak av 1961 (Aardal, 2017).

oppnådd intervju med 61,8% av utvalget, noe som sørger for et nettoutvalg på 1966 respondenter (Valgundersøkelsen, 2017).⁴

Av utvalget var det 20 respondenter som ble avmeldt i løpet av prosessen, enten som følge av død, flytting til utlandet, eller at de havnet på institusjon. Disse er ikke med i det endelige utvalget. En annen mulig svakhet med utvalget er at utvalget har hatt problemer med å nå enkelte grupper - spesielt kvinner, og personer fra Oppland (Bye & Dalheim, 2019:12).

CHES

Som mål på de politiske partienes objektive posisjoner langs de ideologiske dimensjonene har jeg valgt å benytte meg av Chapel Hills (CHES) undersøkelser og datasett for 2010 og 2019 (Bakker et al, 2015) (Bakker et al, 2020). Chapel Hill-miljøet har siden 1999 gjennomført jevnlig undersøkelser hvor de forsøker å plassere partiene i Europa på ulike politiske dimensjoner (Bakker et al, 2015:144). Årsaken til at jeg har valgt ut datasettene for 2010 og 2019 er at disse undersøkelsene ligger tettest opp mot Valgundersøkelsen for 2009 og 2017. Dataene i CHES genereres ved at politiske eksperter kontaktes i hvert land undersøkelsen tar for seg, og deres vurderinger av partienes plassering på hvert spørsmål registreres. Svarene fra ekspertene i hvert land slås sammen til en variabel på hvert spørsmål. For 2010 ble 1044 akademikere spurt om å delta, og undersøkelsen fikk en svarprosent på 34,9% (Bakker et al, 2015). I 2019 bestod utvalget av 421 såkalte «eksperter» (Bakker et al, 2020).

Det finnes innvendinger mot å benytte seg av CHES' datasett for å beskrive partienes «objektive posisjoner» i det politiske rommet. For det første har man ikke oversikt over hvor mange og hvilke eksperter som har vurdert de ulike partiene, ut over at det er gjort på frivillig basis. Det blir dermed vanskelig å gå svarene etter i sømmene for å kontrollere dataene. Dette vil igjen kunne påvirke både reliabiliteten og validiteten til dataene, som igjen vil påvirke negativt på min analyse.

⁴ Innsamlingen av data startet 12/9-2017, og ble avsluttet 31/12-2020. Innsamlingsmetoden var en kombinert besøks, telefon- og webundersøkelse, hvor respondentene byttet på å få tilbud om enten den ene eller den andre innsamlingsmetoden etter en forhåndsbestemt inndeling (Valgundersøkelsen, 2017).

Likevel har jeg altså valgt å benytte disse data i min analyse. Det er tre grunner til dette. For det første er CHES' undersøkelser fra eksempelvis 2019 den seneste undersøkelsen som gir en oversikt over de ulike partienes ideologiske posisjoner på en systematisk måte. Tallene fra 2010 kunne man trolig funnet bedre data fra, men samlet sett mener jeg det er mer hensiktsmessig å sammenligne to datasett fra samme utgiver/undersøkelse, ettersom spørsmålene er stilt på samme måte. Dermed unngår en uklarhet om hvilke holdningsdimensjoner studiene faktisk måler.

For det andre kan de nyere valgundersøkelsene vanskelig benyttes til å måle et partis "objektive posisjoner", hvorvidt det er mulig. I Valgundersøkelsen fra 1989, som er flittig brukt i forbindelse med retningsteorien og dens forklaringskraft, fikk man også respondentene til å vurdere de ulike partiene på forskjellige saksområder, som deretter kunne brukes til å skape en skala for de ulike partiene på forskjellige ideologiske holdningsspørsmål. Dette har man gått bort fra i de senere Valgundersøkelsene. Derfor benytter jeg meg altså av ekspertpanelet.

Videre er data fra Chapel Hill også benyttet innenfor andre politiske studier som er blitt publisert i tidsskrifter, eksempelvis i Lachat & Wagner (2018), noe som styrker dataenes reliabilitet og validitet. Jeg vil diskutere reliabiliteten og validiteten til dataene ytterligere i kapittelet som omhandler dette.

CHES-variablene

For CHES-dataene har jeg valgt ut fire variabler som i mer eller mindre grad forhåpentligvis vil kunne samsvare til de fire dimensjonene jeg har valgt meg ut fra Valgundersøkelsen. Videre kommer en rask gjennomgang av variablene. Presentert er spørsmålsstillingen ekspertene vurderer de ulike partiene etter, og hvilken dimensjon jeg sammenligner med.

Variabelen **LRECON** er valgt ut som variabel til å sammenligne med **offentlig-privat-indeksen**. Forklaringen på variabelen er slik: "Position of the party in 2019 in terms of its ideological stance on economic issues. Parties can be classified in terms of their stance on economic issues such as privatization, taxes, regulation, government spending, and the welfare state. Parties on the economic left want government to play an active role in the

economy. Parties on the economic right want a reduced role for government. 0 = extreme left : 5 = center : 10 = extreme right” (Bakker, et al., 2020). Denne variabelen handler altså om klassiske økonomiske venstre-høyre-spørsmål.

Variabelen **IMMIGRATE_POLICY** er valgt for å sammenligne med **innvandringsindeksen**. I kodeboken beskrives variabelen slik: **IMMIGRATE_POLICY** = position on immigration policy. 0 = Strongly favors a liberal policy on immigration : 10 = Strongly favors a restrictive policy on immigration. Variabelen fanger derfor ikke opp alle holdningsspørsmål til innvandring som inngår i Innvandringsindeksen, men kan trolig likevel gi et brukbart overordnet blikk.

Videre er variabelen **ENVIRONMENT** benyttet til å sammenligne med **vekst-vernindeksen** i valgundersøkelsen. Variabelen måler dette: **ENVIRONMENT** = position towards environmental sustainability. 0 = Strongly supports environmental protection even at the cost of economic growth : 10 = Strongly supports economic growth even at the cost of environmental protection. Variabelen handler med andre ord om forholdet mellom økonomisk vekst og naturvern.

Til slutt sammenligner jeg **sentrum-periferi-indeksen** med **URBAN_RURAL** i CHES-dataene. Den er beskrevet slik: **URBAN_RURAL** = position on urban/rural interests. 0 = Strongly supports urban interests : 10 = Strongly supports rural interests. Variabelen prøver her å fange opp flere politiske spørsmål som omhandler sentrum-periferi, eksempelvis motsetningen mellom by og bygd, urbant og ruralt.

Spørsmålsstillingen på disse spørsmålene er for øvrig lik for undersøkelsen gjennomført i både 2010 og 2019 (Bakker, et al., 2020).

Generering av indeksene

For å måle partivelgernes holdninger, og for å eventuelt kunne forklare retningsteorien, har jeg valgt å benytte meg av indeksene som presenteres i forbindelse med Valgundersøkelsene, med et lite unntak. For å kunne måle intensitet og retning er det viktig at spørsmålene som stilles og besvares er påstander man kan rangere, og ikke spørsmål hvis svar er gjensidig utelukkende. Det er derfor viktig at målingene er på ordinalnivå (Ringdal, 2007:79). Av

denne grunn har jeg fjernet et spørsmål fra Innvandringsindeksen for 2009, nemlig spørsmålet om u-hjelpen bør skjæres ned, opprettholdes, eller økes (Aardal, 2011:77). Dermed har jeg måttet konstruere innvandringsindeksen på nytt, uten dette spørsmålet. Kodingen er gjort på samme måte som de andre indeksene, ved at man først snur enkeltvariabelene så de måler samme vei, før alle som har svart “vet ikke” er lagt til midten, og de som ikke vil svare er fjernet.

Deretter er alle variablene som ikke allerede måles fra 1-5 omkodet til å gå fra 1-5, ved hjelp av formelen $((\text{spm}/10)*4)+1$ (Aardal & Bergh, 2015:59). Deretter er variablene slått sammen til en indeks, før formelen $((\text{indeksverdien}-x)/(y-x)*10)$, der x er den laveste, og y er den høyeste verdien som inngikk i den opprinnelige indeksen, sørger for at indeksen går fra 0-10. (Aardal & Bergh, 2015:59). I Valgundersøkelsen fra 2009 ligger ikke indeksene ferdigkodet, og har derfor blitt manuelt kodet for å kunne analyseres ytterligere.

De resterende indeksene fra 2017 er benyttet i sin helhet da de allerede ligger i tallmaterialet, men omkodet til å gå fra 0-10 istedet for 0-20 ved hjelp av overnevnte formel.

Faktorladningene til de ulike dimensjonene kan avleses i appendiks.

Reliabilitet og Validitet

I enhver oppgave som anvender statistikk og statistisk metode vil reliabilitet og validitet være to sentrale stikkord.

Validitet handler om man faktisk måler det man ønsker å måle. Reliabilitet handler om at man ved gjentatte målinger med samme måleinstrument vil få samme resultat (Ringdal, 2007:86). Videre kommer noen av mine vurderinger rundt oppgavens validitet og reliabilitet.

Jeg har allerede diskutert hvordan det kan være problematisk å bruke CHES-data i oppgaven, og hvorfor. Dette er kun dog en del av oppgavens datainnhold, som ellers består av data fra Valgundersøkelsene, henholdsvis fra 2009 og 2017. Å påstå at valgundersøkelsene er 100% reliable og valide vil trolig være feil, men samtidig er det undersøkelser som er gjennomført over flere tiår, og undersøkelser forbundet med stor profesjonalitet.

Det vil også føre til flere feilkilder dersom man blander to ulike datasett, med ulike spørsmålsformuleringer, og ulike roller hos respondentene på en måte man gjør dersom man sammenligner eksempelvis absolutte verdier i henholdsvis CHES' og Valgundersøkelsens datasett.

Som jeg tidligere har beskrevet er indeksene bygget opp av ulike former for ordinale variabler. De fleste av spørsmålene i indeksen handler om et utsagn, før man skal erklære seg enten helt enig, delvis enig, både og, delvis uenig, eller helt uenig. Noen av spørsmålene som inngår i indeksen har dog en spørsmålsstilling hvor man skal plassere seg selv fra 0-10. For eksempel er dette en variabel som inngår i vekst-vernindeksen: "Nå kommer vi til en del spørsmål der vi ønsker å vite hvor du plasserer deg selv på en skala fra 0 til 10. Først gjelder det natur-og-miljøvern. Verdien 0 uttrykker at miljøvernet ikke bør føres så langt at det går ut over vår levestandard, mens verdien 10 uttrykker ønsket om at vi bør satse mye mer på miljøvern selv om det medfører betydelig lavere levestandard for alle, inkludert deg selv". Dette er spørsmålsstillinger som tidligere har blitt problematisert i konteksten av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien (Blais, Nadeau, Gidengil & Nevitte, 2001:83). Her er det bare to posisjoner på en 11-punktskala som presiseres hva betyr. Det er opp til hver enkelt respondent å definere hva som er verdt en verdi 3, eller en verdi 7. Samtidig defineres det heller ikke noe nullpunkt i midten av skalaen. Dette kan være et problem, selv om lignende spørsmål har inngått i tidligere analyser hos Rabinowitz and Macdonald (1989), Macdonald et al. (1991), Listhaug et al. (1994), Merrill and Grofman (1997) og Karp and Banducci (2002). Det samme problemet kan for øvrig også oppstå når respondenter skal svare «helt enig», «noe enig», og så videre.

Et annet problem med datamaterialet er hvordan dataene fra CHES' kan ses på som et uttrykk for partienes objektive posisjon. Både retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) er teorier som legger vekt på velgernes egen bedømmelse av et parti (Blais et al., 2001:84). Det er derfor ikke slik at en velgers bedømmelse av et parti, enten det gjelder én eller flere holdningsspørsmål eller ideologiske dimensjoner, vil samsvare med den såkalte objektive posisjonen utarbeidet fra CHES, eller et gjennomsnittsmål som presenteres i andre undersøkelser som gjerne omhandler Stortingsvalget i 1989. Dette er faktorer som kan påvirke validiteten i min oppgave. Dog har Rabinowitz et al (1995) forsvart dette ved å vise til hvordan teoriene ikke har noe livsgrunnlag uten en objektiv posisjon, og metodologiske faktorer. For det første kan ikke et partis strategiske posisjon og dens påvirkning på

oppslutning kunne forklares om man ikke har et bilde på partienes posisjon i seg selv. Uten en oppfattet posisjon mister teorien sin “raison d’etre” (Macdonald et al., 1995:460). Dette gjelder også for min oppgave, som ikke vil være gjennomførbar uten et mål på hvor partiet står på de ulike politiske dimensjonen.

Den metodologiske begrunnelsen handler om hvordan velgere som allerede har et positivt forhold til et parti, tenderer til å oppfatte partiet nærmere sin egen holdning til stridsspørsmål enn det er saklig grunnlag for. Å bruke enkeltvelgerens synspunkt på hvordan et parti er plassert i det politiske rom vil således kunne føre til ytterligere målefeil (Macdonald et al., 1995:460). Det siste poenget vil kanskje være spesielt gjeldende i en norsk kontekst hvor alle partier vil ha et flertall av befolkningen som *ikke* stemmer på gjeldende parti (om partiet får under 50% av stemmene), og dermed kunne overvurdere forskjellen mellom velger og parti.

Det er dog ingen forutsetning for retningsteorien at *velgeren* kjenner partienes objektive posisjon på en skala. Da handler det om, som nevnt, at partiet er på samme side av saken, og viser affektiv intensitet. Dette styrker bruken av CHES som et mål over partienes posisjoner, ettersom det er slik de er *oppfattet*, riktignok av et lite antall eksperter.

Videre kan det være problematisk for min reliabilitet at målingene fra CHES er gjennomført med åtte års mellomrom, av få respondenter, og uten at man vet hvem som har svart på undersøkelsene. Dette er en åpenbar feilkilde, og bør tas i bakhodet før man generaliserer for mye ut fra dataene, siden et lite utvalg kan ved små endringer gi uforholdsmessig store utslag.

En annen usikkerhet ved dataene er hvordan undersøkelsene er gjennomført ved forskjellige tidspunkt. Den første CHES-undersøkelsen er fra 2010, ett år etter Stortingsvalget 2009. Likeledes er CHES-undersøkelsen fra 2019, to år etter sist Stortingsvalg. Det vil være unødig å påpeke at et partis politiske ståsted og opplevde politiske ståsted kan endres på ett og to år, og det er ytterligere et problem å skulle forklare valgresultater fra to år tidligere basert på hvordan partiet fremstår “i dag”. Dette er nok en faktor som kan påvirke validiteten negativt.

En annen faktor som kan påvirke resultatet, er hvordan de politiske ekspertene trolig i større grad er flinkere til å benytte seg av hele skalaen enn den gjennomsnittlige velger, og derfor kan bidra til å gjøre forskjellene mellom partiene og velgerne enda større på papiret enn det som er i virkeligheten. Eksempelvis er ikke en velger nødvendigvis ekspert på sentrum-

periferi-politikk, men man har gjerne en tanke om hvilken vei man lener seg (Macdonald et al., 1995:456). En høyere utdannet velger, eller i dette tilfellet, en ekspert, har i større grad mulighet til å vurdere og manøvrere det politiske rom, og dermed benytte seg av ellevepunkt-skalaen i en mer presis grad. Rent konkret vil dette kunne bety at en gjennomsnittlig velger i større grad vil plassere seg selv og partienes politikk i midten av det politiske rommet, selv om det nødvendigvis ikke er tilfelle. Dermed kan også resultatene bli mer sprikende enn hva som er realiteten, og således få en enda mer viftelignende form enn hva retningsteorien predikerer (Macdonald et al., 1995:456), når man sammenligner et ekspertpanels bedømmelser med et representativt utvalg av befolkningen.

Sammenligning av de ulike datasettene

Videre kommer en vurdering om hvordan CHES-variablene er sammenlignet med Valgundersøkelsens indekser.

Spørsmålet fra CHES som sammenlignes med offentlig-privat-dimensjonen handler om høyre-venstre-aksen, og hvordan partiene kan plasseres på denne. Dette er ikke optimalt, ettersom det *kan* tolkes forskjellig med hva som menes med et partis plassering på høyre-venstre-aksen, og en indeks som måler offentlig-privat. Likevel er det denne spørsmålsstillingen, etter vurdering, jeg mener passer best til å sammenligne med indeksen. Likeledes er det grunnlag for å hevde at den ideologiske venstre-høyre-aksen i stor grad sammenfaller med de økonomiske motsetningene i konfliktmodellen, noe som offentlig-privat-indeksen utvilsomt er en representant for (Valen & Narud, 2003). Hva gjelder de andre CHES-variablene og holdningsdimensjonene jeg sammenligner de med, er det også feilskjær jeg må være observant på kan forekomme når man sammenligner disse.

Holdningsdimensjonene består av flere spørsmål, som jeg kommer tilbake til senere, og det kan selvsagt være en problematisk øvelse å sammenligne dette med enkeltspørsmål som i CHES, selv om disse enkeltspørsmålene er tenkt å fange opp ideologiske dimensjoner.

For innvandringsindeksen fra Valgundersøkelsen inngår eksempelvis holdningsspørsmål om arbeid først til nordmenn i 2009-indeksen, og spørsmål om muslimske levesett i 2017-indeksen. Dette er holdninger CHES-variabelen synes å være lite skikket til å fange opp, som i større grad handler om liberal kontra konservativ innvandringspolitikk.

Vekst-vern-indeksen til CHES handler i all hovedsak om forholdet mellom økonomisk vekst og naturvern, og om hva som skal ha forrang. Dette er spørsmål som også inngår i Valgundersøkelsene, men holdningsspørsmål om klimaendringer, oljevirkosomhet i LoVeSe og lignende vil den naturligvis ikke fange opp.

Det samme problemet oppstår med sentrum-periferi-indeksen. Variabelen kan ikke sies å fange opp spørsmål som eksempelvis handler om hvorledes flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene.

Jeg skal senere ta for meg hvilke spørsmål som inngår i hver eneste indeks. Likevel er det ingen tvil om at metoden med å sammenligne to ulike datasett har sine åpenbare metodeproblemer. Man kan ikke slå fast med sikkerhet at spørsmålene fra CHES og Valgundersøkelsen måler nøyaktig samme ideologiske dimensjon eller bakgrunn, selv om det er grunn til å tro det. Man kan imidlertid ikke teste dette ved hjelp av en faktoranalyse ettersom dette ikke er mulig å gjøre med to ulike datasett.

Likevel, som jeg har nevnt tidligere – CHES-variablene gir en stor nytte når det gjelder å forhåpentligvis gi en relativt objektiv beskrivelse av partienes posisjoner i det politiske rommet i perioden 2010-2019. Samtidig ser man at rekkefølgen til partiene og partivelgerne er nærmest identiske dersom man sammenligner CHES-undersøkelsene og Valgundersøkelsene, og rangerer partiene fra 0-10 på de ulike ideologiske dimensjonene som gjort under.

Plassering partier fra 0-10 på de ulike ideologiske dimensjonene.

2009/2010:

Innvandring

CHES: FrP, H, Ap, Sp, KrF, V, SV

Velgere: FrP, H, Sp, Ap, V, KrF, SV

Vekst-vern

CHES: FrP, H, Ap, Sp, KrF, V, SV

Velgere: FrP, H, Sp, Ap, KrF, V, SV

Offentlig-privat:

CHES: SV, Sp, Ap, KrF, V, FrP, H

Velgere: SV, Sp, Ap, V, KrF, FrP, H

Sentrum-periferi:

CHES: Sp, KrF, V, Ap, SV, FrP, H

Velgere: Sp, KrF, FrP, Sv, Ap, V, H

2017/2019:

Innvandring

CHES: FrP, H, Sp, Ap, MdG, KrF, V, SV, R

Velgere: FrP, H, Sp, Ap, KrF, V, MdG, SV, R

Vekst-vern

CHES: FrP, H, Sp, Ap, KrF, V, R, SV, MdG

Velgere: Frp, H, Sp, Ap, KrF, V, SV, MdG, R

Offentlig-privat:

CHES: R, SV, Ap, MdG, Sp, KrF, V, H, FrP

Velgere: R, SV, MdG, Ap, Sp, V, KrF, H, FrP

Sentrum-periferi:

CHES: Sp, KrF, FrP, V, R/Ap, MdG, SV, H

Velgere: Sp, FrP, MdG, KrF, SV, Ap, H, V, R

Som man ser, er rekkefølgen relativt lik mellom de to ulike datasettene, muligens med et unntak på de to sentrum-periferi-indeksene. At rekkefølgen blir relativt lik ser jeg uansett på som en styrke for min oppgave, da det kan indikere at de datasettene – til tross for ulik spørsmålsstilling og indeksgenerering, i overveiende grad måler de samme ideologiske dimensjonene. Alt i alt er det muligheter for metodologiske feil ved å sammenligne Valgundersøkelsene og CHES-dataene – spesielt når man opererer med absolutte tall. Noe av

dette blir likevel benyttet i analysen, i tro om at dette vil kunne gi oppgaven et bedre bilde på Arbeiderpartiets strategiske posisjon, til tross for usikkerheten knyttet til tallene.

Analyse

Hva er en ideologisk dimensjon?

Ved hjelp av faktoranalyser av enkeltspørsmål har Valgundersøkelsene i Norge klart å identifisere såkalte underliggende, ideologiske holdninger hos velgergruppene (Bergh & Aardal, 2009:50). Formålet er altså å gruppere enkeltspørsmål, slik at man finner spørsmål som henger sammen, og derfor kan sies å måle en underliggende ideologisk dimensjon i befolkningen. Holdningsdimensjonene kan endre seg med tid. Operasjonaliseringen av de ideologiske dimensjonene demonstrerer også partisystemets mulitdimensjonale karakter (Valen & Narud, 2003).

I min oppgave skal jeg dog se på fire ideologiske holdningsdimensjoner med et ekstra blikk. Disse er innvandringsdimensjonen, vekst-vern-dimensjonen, sentrum-periferi-dimensjonen og offentlig-privat-dimensjonen. Videre kommer en rask beskrivelse av de ulike dimensjonene.

De ulike dimensjonene

Innvandringsdimensjonen måler hvorledes befolkningen stiller seg til innvandring, og indeksen består ofte av spørsmål om hvor positive man er til innvandring, om flyktninger og innvandrere har rett til samme sosialhjelp som norske borgere, om innvandrere er bra for norsk økonomi, og lignende spørsmål (Bergh & Aardal, 2009:51).

Den andre dimensjonen jeg vil se på er vekst-vern-dimensjonen. Denne holdningsdimensjonen viser til en underliggende dimensjon hvor det er holdninger til klima og miljø som er i fokus (Bergh & Aardal, 2009:54). Det spesielle med vekst-vern-dimensjonen er hvordan den tilsynelatende krysser den klassiske, økonomiske venstre-høyre-aksen for opinionsdannelsen (Bergh & Aardal, 2009:54). Denne dimensjonen har også vært i utvikling de siste årene, og det er “underdimensjoner” innenfor selve dimensjonen, spesielt

knyttet til spørsmål om fossil kontra fornybar energi (Bergh & Aardal, 2009:54). For enkelhets skyld kommer jeg dog til å fortsette å henvise til dimensjonen som vekst-vern.

Den tredje dimensjonen jeg skal se nærmere på er sentrum-periferi-dimensjonen, en dimensjon med lange politiske røtter (Bergh & Aardal, 2009:64). Spørsmål som typisk inngår i en sentrum-periferi-dimensjon, er hvorvidt politikere forstår seg på bygdene, om statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene, og om myndighetene tar for lite hensyn til utkant-Norge (Bergh & Aardal, 2009:52). Det interessante med sentrum-periferi-dimensjonen er hvordan gjennomsnittsverdier ofte heller mer mot periferien enn sentrum, til tross for at den demografiske profilen til velgerne trolig heller motsatt vei (Bergh & Aardal, 2009:64).

Den fjerde dimensjonen, er dimensjonen om offentlig-privat. Denne dimensjonen regnes gjerne som en klassisk videreføring av venstre-høyre-aksen, og omfatter synet på statlig styring, private markedsløsninger og økonomisk utjevning (Aardal, 2011:89). Dette er den mest “tradisjonelle” måten å fremstille partier på i et endimensjonalt rom, og er ofte dimensjonen som brukes når man snakker om partier på “høyresiden” eller “venstresiden”, selv om dette kan være aldri så upresist (Aardal, 2011:90-91).

Relevansen til de fire holdningsdimensjonene

Som beskrevet over har jeg valgt meg ut spesielt fire ulike politiske dimensjoner jeg ønsker å undersøke nærmere. Disse er den innvandringsspørsmålet, vekst-vern-dimensjonen, sentrum-periferi-dimensjonen, og offentlig-privat-dimensjonen.

Grunnen til at jeg har valgt akkurat disse dimensjonene er sammensatt.

Innvandringsdimensjonen har jeg valgt å ta med siden den ifølge Valgundersøkelsen har blitt stadig viktigere for velgerne når de bestemmer seg for hvilket parti de skal stemme på, henholdsvis 16% i 2009, mot rekordhøye 23% i 2017. Betydningen av innvandringsaken har vært aktuell i norsk politikk siden slutten av 1980-tallet, og kan ha blitt særlig aktualisert i forkant av 2017-valget som følge av flyktningkrisen i 2015, hvor et samlet Storting med unntak av SV og MDG støttet innstramminger i asyl-og flyktningpolitikken (Bergh & Aardal, 2019:133-134). Dette skapte også intern utro innad i Arbeiderpartiet, da daværende nestleder

i partiet, Trond Giske, ønsket et bredest mulig forlik og ytterligere forsvarte FrPs Sylvi Listhaugs innstramminger i asylpolitikken (Dagsavisen, 2016).

Vekst-vern-dimensjonen har jeg tatt med av samme grunn som innvandringsdimensjonen. Til tross for at antall velgere som trekker frem klima som viktigste sak faller, fra 20% i 2009 til 19% i 2017, kan man absolutt hevde at vekst-verndimensjonen har blitt ytterligere aktualisert de senere årene. Dette kan man kanskje best illustrere med MDGs fremgang, som for mange er et såkalt ensaksparti, samt at hele 36% av kvinner mellom 18-30 trekker frem saken som viktig - mer enn noen annen sak (Bergh & Aardal, 2019:30). Samtidig vinner «klimapartier» som MdG, SV og Rødt stadig velgere fra spesielt Ap, som nevnt i innledningen (Kristjansson, 2019).

Sentrum-periferi-dimensjonen har også opplevd et oppsving i viktig sak for velgerne, fra 5% i 2009, til 12% i 2017. Samtidig har Senterpartiet gjort det godt på meningsmålingene etter valget i 2017, som også ble et godt resultat for partiet. Samtidig er Senterpartiet det partiet Ap har mistet flest velgere fra valget 2017 til på de seneste målingene (Poll of polls, 2021). Det er derfor nærliggende å anta, ettersom Senterpartiet i stor grad forbindes med denne konfliktdimensjonen, at sentrum-periferi-dimensjonen har økt i viktighet for norske velgere de siste årene.

Den siste dimensjonen er offentlig-privat-dimensjonen. Denne har også økt noe i viktighet, fra 15% i 2009, til 18% i 2017. Begrunnelsen for at jeg tok med denne er at den kan ses på som den tidligere viktigste dimensjonen, og en slags gjenspeiling av venstre-høyre-aksen. Selv om Bergh & Aardal (2019) skiller mellom skatter og avgifter og offentlig-privat som to ulike saksområder (Bergh & Aardal, 2019:29), benyttes også spørsmål om skattepolitikk i indeksen som konstrueres. Dermed synes offentlig-privat-indeksen som en brukbar eksponent for saksområder skattepolitikk, utjevning og til dels sysselsetting. Dette er saksområder som tradisjonelt er tilknyttet Arbeiderpartiet, som er hovedfokuset i denne oppgaven.

De tre andre dimensjonene er med ettersom de både har blitt viktigere enn tidligere ved de seneste valgene, samtidig som Ap har opplevd minkende sakseierskap til sakene, noe jeg vil diskutere nærmere i avsnittene nedenfor.

Felles for alle dimensjonene er uansett å studere forholdet mellom velger og parti når forholdet mellom disse endres på dimensjonene. Dette kan oppstå ved at enten velger endrer posisjon, at partiet endrer posisjon, eller at velgerne *oppfatter* at partiet endrer posisjon.

Politisk bilde ved valgene

Videre kommer en rask gjennomgang av det politiske bildet i forkant og etterkant av de to aktuelle valgene jeg analyserer. Dette vil være aktuelt i og med at Arbeiderpartiets strategiske avveiiinger i perioden trolig vil være påvirket av valgkampene og resultatene fra de aktuelle valgene.

Politisk bilde ved valget i 2009

Ved Stortingsvalget i 2009 ble Stoltenberg-regjeringen den første til å overleve et valg i Norge siden 1985, da Willoch-regjeringen fikk fortsette, selv om den mistet flertallet i Stortinget (Aardal, 2011:13). Dette var en bragd Solberg-regjeringen klare å gjenskape i valget 2017. En måned før valget i 2009 så det ut til at den borgerlige siden ville sørge for et regjeringsskifte, men etter at FrP, KrF og Venstre alle falt inn mot valgdagen, og Venstre havnet under sperregrensen, fikk den rødgrønne regjeringen fornyet tillit (Aardal, 2011:15-19.) Valget i 2009 var også det første siden 1989 der velgervandringen gikk ned og ikke opp (Aardal, 2011:22).

Hvilke saker som er viktige ved et valg, varierer fra valg til valg, og 2009 var intet unntak (Aardal, 2011:133). Skole og utdanning var saken som et klart flertall ga uttrykk for at var viktige for dem idet stemmeseddelen skulle kastes. Miljø, helse, eldreomsorg, innvandring og skatter og avgifter var også viktige saker (Aardal, 2011:134). Spesielt innvandring ble viktigere enn tidligere. Ved foregående valg var det høyeste tallet som hadde oppgitt innvandring som viktig sak vært 6 prosent. I 2019 var tallet nesten tredoblet med 16 prosent. Hva gjelder Arbeiderpartiet er det spennende å se hvilke saker velgerne mener Arbeiderpartiet hadde et eventuelt sakseierskap på - altså saker hvor velgerne mener partiene har best politikk. Partiet har høyest sakseierskap på både eldreomsorg, skattepolitikk, barne- og familiepolitikk, arbeidsledighetspolitikk og samferdselspolitikk (19% mener Arbeiderpartiet har sakseierskap på samferdselspolitikk, samtidig som 22% mener ingen

partier har det. Av partiene er 19% høyest) (Aardal, 2011:140). Det ble ikke spurt om hvilket parti som hadde best helsepolitikk i undersøkelsen.

Tabell 1. Prosent som mener Arbeiderpartiet har best politikk på saksområdet. Tall fra Valgundersøkelsen 2009.	
Skole	26
Miljø	15
Eldreomsorg	37
Innvandring	25
Skatt	35
Barn og familie	33
Distriktpolitikk	19
Arbeidsledighet	61
Samferdsel	19

Politisk bilde ved valget i 2017

Hvordan var så det politiske bildet ved valget i 2017 forskjellig fra andre valg? For første gang toppet innvandring listen over hva velgerne mente var den viktigste saken (Bergh & Aardal, 2019:41). For første gang i valgundersøkelsen historie ble også distriktpolitikk nevnt som viktig av over 10 prosent av velgerne, med hele 12 prosent.

Arbeiderpartiet har sakseierskap på eldreomsorgspolitik, sysselsetting og delt sakseierskap på helsepolitikk. På sysselsettingspolitikk mener 34% av velgerne at Arbeiderpartiet har best politikk, og 27 prosent av velgerne mener det samme på de to andre saksområdene (Bergh & Aardal, 2019:32). Uheldigvis for Arbeiderpartiet var ingen av disse sakene spesielt høyt på dagsordenen verken hos mediene eller velgerne i før stortingsvalget 2017. 12 prosent av

velgerne mente helsepolitikk var viktigste sak, samtidig som 12 prosent svarte eldreomsorg, og 13 prosent svarte sysselsetting (Bergh & Aardal, 2019:29). Om man ser på endring fra valget 2013, ser man at andelen som mener eldreomsorg er viktigste sak, har falt med en prosent, fra 13 prosent fire år tidligere. Det som derimot er mer oppsiktsvekkende, er hvordan helsepolitikk har gått ned fra 23 prosent ved valget i 2013, til 12 prosent ved valget i 2017 (Bergh & Aardal, 2019:29). Den viktigste saken i 2017 var innvandring, med 23 prosent av velgerne som peker ut dette som den viktigste saken - altså like mye som helsepolitikk fire år tidligere. Videre mener 19 prosent at miljø var den viktigste saken for deres stemme, samtidig som 17 prosent sier skole og utdanning, og skatter og avgifter (Bergh & Aardal, 2019:29). I innvandringsspørsmålet mener 19 prosent at Arbeiderpartiet har den beste politikken. På miljø mener 9 prosent at Ap har den beste politikken, samtidig som henholdsvis 22 prosent og 25 prosent mener Ap har best politikk på skole og utdanning, og skatter og avgifter. En annen markant endring fra valget i 2013 er hvordan Arbeiderpartiets sakseierskap på sysselsetting har falt. Partiet har riktignok fortsatt sakseierskap på området med 34 prosent av velgerne, men hadde i 2009 hele 62 prosent i det som var, riktignok, en rekordhøy måling (Bergh & Aardal, 2019:42). Likevel er det ikke til å komme utenom at Arbeiderpartiet har halvert sitt sakseierskap på dette politikkområdet i løpet av de åtte årene mellom de to målingene. Samtidig er det som tidligere nevnt ikke forbundet med spesielt stor suksess å ha sakseierskap på politiske områder som ikke bedømmes som spesielt viktig.

Tabell 2.

Prosent som mener Arbeiderpartiet har best politikk på det aktuelle området (Uthevelse betyr sakseierskap). Endring fra 2009 i parentes. Tall fra Valgundersøkelsen 2017.

Skole	22 (-4)
Miljø	9 (-6)
Eldreomsorg	27 (-10)
Innvandring	19 (-6)
Skatt	25 (-10)
Barn og familie	20 (-13)

Distrikt	13 (-6)
Samferdsel	15 (-4)
Sysselsetting/arbeidsledighet	34 (-27)
Helse	27 (delt med Høyre)

Partienes posisjoner

Videre i oppgaven skal jeg se på noen av de viktigste sakene før valget i 2009 og 2017, og deretter se hvilken linje Arbeiderpartiets velgere ligger på i de ulike dimensjonene. Deretter skal jeg sammenligne med tallene fra CHES, som i teorien skal vise Arbeiderpartiets linje. Parti-verdien er i tabellen under verdiene uthentet fra CHES. Å kjenne til partienes posisjoner kontra velgerne er viktig for både nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien.

NB: Alle tall er rundet opp til nærmeste desimal i grafiske fremstillinger, samt omkodet for å måle samme vei. Partiposisjonene er tall fra CHES. Gjennomsnittstallene er fra Valgundersøkelsene.

Tabell 3. Partienes posisjoner

2009	Gj.snitt Norge	Gj.snitt Ap-velger	Ap	FrP	H	SV	Sp	KrF	V
Offentlig-privat	5,32	4,58	3,7	7,7	7,8	1,7	3,6	5,2	5,8
Vekst-vern	6,00	6,25	3,8	1,5	3	8,9	5,9	6	8,1
Innvandring	3,62	4,06	3,5	0,3	3	8,5	3,7	6,1	7,3
Sentrum-periferi	4,04	4,03	5,1	7,3	7,8	5,6	0,2	3	4,8

2017	Gj.snitt Norge	Gj.snitt Ap	Ap	Frp	H	SV	Sp	KrF	V	MdG	R
Offentlig- privat	4,11	2,55	3,4	7,9	7,3	1,5	4,5	5	6,6	3,9	0,4
Vekst-vern	6,20	6,68	4,7	1,3	3,8	7,2	4,6	5,7	6,3	7,9	6,6
Innvandring	4,65	5,48	4,9	0,3	3,1	7,8	3,4	6,7	6,8	6,6	8,6
Sentrum- periferi	3,40	3,44	5,8	5	7,1	6,7	0,3	3,8	5,6	6,4	5,8

Ovenfor er tallene beskrevet. Jeg har også tatt med alle holdningene til de ulike partiene. Oppgaven handler om Arbeiderpartiet, men Arbeiderpartiet opererer likevel tross alt i et politisk rom i konkurranse med de andre partiene. Av denne grunn har jeg også beskrevet de andre partienes holdningsdimensjoner.

Sammenheng mellom retning og sakseierskap

Tabell 4. Oversikt over hvor mange som nevner sak som viktig, gjennomsnittlig posisjon hos velgere, to partiene med mest retning hver vei (CHES), og de to partiene med størst utslag på sakseierskap

2009	Sak viktig for velgere i prosent	Gj.snitt Norge	Mest retning en vei	Nest-mest retning en vei	Mest retning andre vei	Nest-mest retning andre vei	Parti med mest sakseierskap (% i parentes)	Parti med nest-mest sakseierskap (% i parentes)
Innvandring	16%	6,38	FrP	H (7)	SV	V (2,3)	FrP (33%)	Ap (25%)

			(9,7)		(1,5)			
Vekst-vern	20%	6	FrP (1,5)	H (3)	SV (8,9)	V (8,1)	SV (35%)	Ap og V (15%)
Sentrum- periferi	5%	4,04	H (7,8)	FrP (7,3)	Sp (0,2)	KrF (3)	Sp (37%)	Ap (19%)
Offentlig- privat (skatt)	15%	5,32	SV (1,7)	Sp (3,6)	H (7,8)	FrP (7,7)	Ap (35%)	H (26%)
2017								
Innvandring	23%	4,65	FrP (9,7)	H (6,9)	SV (1,6)	Rødt (2,2)	FrP (29%)	Ap (19%)
Vekst-vern	19%	6,2	FrP (1,3)	H (3,8)	MdG (7,9)	SV (7,2)	MdG (20%)	Venstre og Høyre (13%)
Sentrum- periferi	12%	3,4	Sp (0,3)	KrF (3,8)	H (7,1)	SV (6,7)	Sp (38%)	Ap og H (13%)
Offentlig- privat/skatt	18%	4,11	Rødt (0,4)	SV (1,5)	FrP (7,9)	H (7,3)	H (28%)	Ap (25%)

Som man ser ut fra tabellen om sakseierskap og posisjon, er det ingen tvil om at posisjonell ekstremitet i CHES-utvalget er forbundet med sakseierskap. Med unntak av offentlig-privat-dimensjonen, hvor jeg benytter skattepolitikk som sakseierskap⁵, er det partiet med mest retning som har størst sakseierskap på alle de andre ideologiske dimensjonene både i 2009 og 2017, noe som er markert i gult. En annen endring man ser er hvordan Arbeiderpartiet i

⁵ Skatt måles på offentlig-privat ettersom to spørsmål som inngår i offentlig-privat-indeksen handler om skattepolitikk. Se appendiks for fullstendig oversikt over faktoranalyser og spørsmål som inngår i indeksene.

perioden 2009 – 2017 har mistet posisjonen som «parti nummer to» på de ulike saksområdene. I 2009 regnes Arbeiderpartiet som det partiet med nest-mest sakseierskap på både innvandring, klimapolitikk (vekst-vern) og sentrum-periferi. Samtidig har de mest sakseierskap på skattepolitikken. I 2017 har partiet mistet sitt sakseierskap på skattepolitikken, og må dele på sakseierskapet på sentrum-periferi. I klimapolitikken er de skjøvet ut, samtidig som de er redusert som andreparti på innvandringspolitikk.

Samme tall – forskjellige resultater

Før man kan analysere tallene fra elleve-punkt-skalaen, behøver man en redegjørelse for hvordan de to ulike teoriene, altså retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) vil tolke de ulike resultatene likt. Alle indekser og skalaer er kodet om til å gå fra 0-10. Ved uttesting av de to teoriene er skalaens «nøytrale» midtpunkt interessant. I dette tilfellet blir det retningsteorien oppfatter som et følelsesmessig nullpunkt, verdien 5.

For nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) ses nullpunktet her på som en mellomposisjon mellom to ytterpunkter. Hvis man plasserer seg selv på 5 på for eksempel offentlig-privat-indeksen, betyr dette at du er i en politisk definert midtposisjon. For offentlig/privat-dimensjonen betyr det at velgeren både er for offentlig styring og for privat næringsliv - grovt forenklet. På den andre siden vil verdien 0, ettersom indeksen er kodet denne veien, bety at du er for en full offentlig økonomi, eksempelvis planøkonomi. Om du på den andre siden ligger på 10, vil man i dette tilfellet representere en fullstendig liberal, kapitalistisk markedsøkonomi uten statlige intervensjoner.

Retningsteorien tolker på sin måte nullpunktet på en annen måte. Her vil ikke verdien 5 bety at man er i en mellomposisjon - nullpunktet defineres som en posisjon som verken skaper positiv eller negativ respons hos velgerne, som et følelsesmessig nullpunkt. Nullpunkter er derfor et skille mellom to ulike retninger, og ingen spesielt meningsbærende posisjon i seg selv (Valen & Narud, 2003).

De to teoriene forklarer også hvordan man plasserer seg selv utover nullpunktet på de to skalaene på en ulik måte. For nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) vil plasseringen på

skalaen være et uttrykk for akkurat den politikken velgeren ønsker seg på det aktuelle saksfeltet, og skalaen representerer dermed policy-punkter. For retningsteorien står punktene derimot for intensitetsgrad, og ikke hvilket politisk “sluttprodukt” vedkommende ønsker seg. Avstanden fra nullpunktet - altså 5, er et mål på hvor sterk holdningen er i den ene eller den andre retningen, og ikke et målbart nivå som kan fortelle hva respondenten ønsker seg rent konkret.

Disse tolkningsforskjellene for de to ulike teoriene, der nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) predikerer sympati med partier med tilnærmet lik eller lik policy-posisjon som en selv, og retningsteorien predikerer sympati med partier som er «sterke» tilhengere av saksposisjoner en selv deler. Derfor gir de også ulike måter å regne ut hvilke partier velgere oppfatter som mest attraktive. For å illustrere dette kan man ta utgangspunkt i den klassiske høyre-venstre-dimensjonen, og anta at en velger er svært opptatt av økonomiske spørsmål. Velgeren vurderer partiene fra 0-10 på denne måten, der 0 betyr offentlige løsninger, og 10 betyr private løsninger innenfor den økonomiske sfæren. Velgeren plasserer seg selv på verdien 6.

Tabell 5. Tabell med velgerpreferanser

0	1	2	3	4	5	6 (velger)	7	8	9	10
Rødt	SV		Ap	Sp	MdG	KrF	Venstre	Høyre	FrP	

For nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), vil velgerens foretrukne partirekkefølge være en funksjon av avstanden, altså KrF foretrukket parti, dernest, MdG/Venstre, Sp/Høyre, Ap/FrP, SV, Rødt.

Ut fra retningsteorien er det partiet med sterkest appell på samme side av det affektive nullpunktet (her 5) som er mest tiltrekkende, for velgeren i posisjon 6 vil det være FrP, dernest Høyre, Venstre og KrF. Rødt vil være det dårligst likte partiet, fulgt av SV, Ap og SP. Velgeren vil være likegyldig overfor MdG.

Forskjellen i eksempelet er slående, kanskje best illustrert ved FrP. Ut fra nærhetsteorien vil velgeren i posisjon 6 se FrP som det tredje minst foretrukne partiet. Ut fra retningsteorien vil FrP være det foretrukne partiet. Forskjellen ligger i hvordan en tolker «avstand» i det politiske rommet, som avstand mellom policy-posisjoner eller som følelsesmessig avstand.

I denne delen av oppgaven skal jeg gå gjennom hver enkelt holdningsdimensjon, og analysere tallene som foreligger. Jeg kommer til å kommentere dimensjonen generelt, med et ekstra henblikk på Arbeiderpartiet og Arbeiderpartiets velgere. Jeg vil sammenligne tallene med 2009 og 2017 for hver enkelt dimensjon. Dette for å undersøke utviklingen til gjennomsnittselger, Ap-velger, Ap som parti, og hvilke partier som lykkes med å vinne sakseierskap på de ulike sakene. Tallene som hentes ut vil bli benyttet for å analysere Arbeiderpartiet i det politiske rommet i lys av retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet).

Den første dimensjonen jeg skal ta for meg er vekst-vern-dimensjonen.

Plasseringer på dimensjonene

Vekst-vern-dimensjonen

Ser man på tallene for vekst-vern-dimensjonen fra 2009 ser man at medianvelgeren har plassert seg selv som en verdi på 6, der 10 betyr vern, og 0 betyr vekst. Den gjennomsnittlige Arbeiderparti-velger har plassert seg selv på 6,25, noe som betyr at Arbeiderparti-velgerne er ørlite mer verneorientert enn gjennomsnittselgeren. Ser man dog på CHES-dataene fra 2010, ser man at de har plassert Arbeiderpartiet langt mer mot vekst-siden enn egne velgere gir uttrykk for, med verdien 3,8. Slår man sammen alle partiene til et gjennomsnitt, blir totalsummen 5,3, med FrP (1,5) og SV (8,9) som de to ytterpunktene. Sakseierskapet for 2009 er det SV som er klart størst, med 35%. Arbeiderpartiet har på sin side 15% sakseierskap.

For 2017 er medianvelgeren endret til 6,2, og opinionen er dermed ørlite mer verneorienterte enn åtte år tidligere. Den gjennomsnittlige Arbeiderparti-velgeren plasserer seg selv på 6,68, og har dermed også blitt ørlite mer klimaorienterte siden valget i 2009. CHES-utvalget plasserer Arbeiderpartiet på en verdi på 4,7, og indikerer dermed at Arbeiderpartiet også har beveget seg i en verneretning de senere årene. FrP har med verdien 1,3 det ene ytterpunktet, samtidig som MdG med verdi 7,9 innehar det andre ytterpunktet. Hva gjelder sakseierskapet har MdG overtatt dette fra SV, og er klart størst med 20% sakseierskap. Arbeiderpartiet har på sin side nesten halvert sitt sakseierskap på miljøpolitikken, fra 15% i 2009 til 9% i 2017.

Det er også interessant å se hvordan CHES vurderer de ulike partienes endringer på miljøpolitikken. Merk at spørsmålsstillingen til CHES tar mest utgangspunkt i om hvordan klimaspørsmål skal vektes mot økonomisk vekst, og derfor ikke er helt nøyaktig samme mål på klima som indeksen i valgundersøkelsen. Likevel er rekkefølgen av partier fra vekstorientert til verneorientert den samme i CHES-dataene og Valgundersøkelsen, med unntak av Rødt, som plasseres marginalt over MdG-velgerne i dataene fra 2017. Det skal uansett være mulig å hevde at de to dimensjonene måler det samme.

Ifølge CHES-dataene har altså de samlede partiene beveget seg fra 5,3 i 2010, til 5,34 i 2019 - altså omtrent på stedet hvil. FrP, SV, Sp, KrF og V har ifølge CHES beveget seg mer mot vekst-siden. AP og Høyre har derimot beveget seg mot verne-siden. Spesielt Senterpartiet, som har beveget seg fra 5,9 i 2010 til 4,6 i 2017 har gjort en tydelig forandring i retning vekst. Det kan også virke som om miljøsaken har blitt mindre viktig for Arbeiderpartiets velgere. I 2009 mente 21% av Ap-velgerne at miljøsaken var en viktig sak for deres stemme (Aardal, 2011:136). For 2017-tallene mener 16% av Ap-velgerne at miljøsaken var viktig (Bergh & Aardal, 2019:30). Det er ikke mulighet for å se endringen for MdG og Rødt i CHES-tallene, ettersom disse partiene ikke var inkludert i undersøkelsen for 2010.

Innvandringdimensjonen

Den andre dimensjonen jeg skal ta for meg er innvandringsdimensjonen. For 2009-tallene er gjennomsnittsverdien 3,62 for en gjennomsnittlig velger, der 10 betyr positiv til innvandring, og 0 betyr at man er mer negativ til innvandring. For Arbeiderparti-velgerne er gjennomsnittsverdien 4,06, noe som betyr at Ap-velgerne er noe mer positive til innvandring

enn gjennomsnittet. CHES-dataene gir Arbeiderpartiet verdien 3,5, og gjennomsnittsverdien for alle partiene 4,6. Disse dataene er dog sterkt påvirket av at FrP gis verdien 0,3, som mest retningsbærende på den innvandringskritiske fløyen av norsk politikk. På motsatt side av spekteret ligger SV, med en verdi på 8,5. Sakseierskapet innehar FrP, med 33% sakseierskap. Arbeiderpartiet har med sine 25% nest størst sakseierskap.

I 2017 er medianvelgeren representert med en verdi på 4,65. Den gjennomsnittlige Ap-velger har blitt med på gjennomsnittselverens innvandringsliberale holdningsendring, og har en gjennomsnittsverdi på 5,48. CHES-dataene indikerer også et mer innvandringsliberalt Ap, med en gjennomsnittscore på 4,9. Gjennomsnittsverdien for alle partiene har også økt, fra 4,6 i 2010 til 5,35 i 2019. Ytterpunktene er også i 2017 FrP og SV, med en score på henholdsvis 0,3 og 7,8. FrP inneholder fortsatt sakseierskapet med 29%, samtidig som Ap har et sakseierskap på 19%. I likhet med 2009 har de to partiene størst sakseierskap på innvandringssaken av alle partiene, men begge har mindre sakseierskap enn åtte år tidligere. I likhet med resten av opinionen har innvandringssaken blitt viktigere for Arbeiderparti-velgerne på de åtte årene. I 2009 oppgave 16% av velgerne at innvandring var en viktig sak for dem, mot 23% i 2017. For Arbeiderparti-velgerne var de samme tallene henholdsvis 7% og 15%. Det er altså over dobbelt så mange av Ap-velgerne som nevner innvandringssaken som viktig i 2017 kontra 2009. Jeg har tidligere nevnt årsaker til hvorfor 2017-tallet kan ha vært kunstig høyt med tanke på den spesielle flyktnings situasjonen i landet 2015, og dermed i forkant av valget, og skal ikke utdype dette ytterligere. Av alle partiene, gikk Ap, Høyre og KrF, ifølge CHES, mot en mer innvandringsliberal retning i løpet av perioden 2010-2019. De andre partiene gikk enten motsatt vei, ble ikke målt i 2010 (MDG og Rødt), eller stod stille (FrP).

Sentrum-periferi

Den tredje dimensjonen er sentrum-periferi. I valgundersøkelsen fra 2009 er gjennomsnittstallet for alle velgerne 4,04, og Ap-velgerne 4,03. Her ligger med andre ord Ap-velgerne helt i sentrum av opinionen. CHES-dataene angir gjennomsnittet av alle partiene til verdien 4,83, og Arbeiderpartiet plasseres på verdien 5,1. De to tydeligste partiene på CHES-skalaen er, ikke uventet, Senterpartiet (0,2) og Høyre (7,8). Skalaen går fra 0 til 10, hvor 0 betyr sterk interesse for periferien, og 10 er urbant. En liten notis er hvordan FrP er plassert

på 7,3 - et overraskende høyt tall. For sakseierskapet er det utvilsomt Senterpartiet som har best sakseierskap, med 37%. Arbeiderpartiet har nest-mest sakseierskap på feltet, med 19%. Kun 3% av Arbeiderparti-velgerne oppga dog i 2009 at distriktpolitikk var et viktig saksområde for dem.

For 2017 er gjennomsnittsverdien i Norge på 3,4, og Ap-velgerne 3,44. Med andre ord har medianvelgeren i Norge blitt mer positivt innstilt til periferien, og Ap-velgerne følger samme vei, og legger seg mer eller mindre på snittet. Slår man dog sammen alle partiene i CHES-datene, får man 5,17 som en gjennomsnittsverdi for partiene. Arbeiderpartiet plasseres på sin side på 5,8. Sp er nok en gang mest retningsbærende på en side med verdien 0,3, samtidig som Høyre er det mest sentrumsledende partiet med 7,1. Som en tilleggsopplysning til den tidligere notisen er FrP representert med tallet 5, kontra 7,3 i 2010. Sakseierskapet tilhører Senterpartiet med 38%. Arbeiderpartiets sakseierskap har dog sunket til 13%, og deler andreplassen med Høyre. I 2017 svarer 7% av Ap-velgerne at distriktpolitikk var viktig - et lite antall, men over en dobling fra 2009. Ifølge CHES beveget Arbeiderpartiet, SV, KrF og Venstre seg mot sentrum i løpet av perioden (også SP, som endrer seg fra 0,2 til 0,3. En økning på 50% i absolutte tall men endringen er så liten at den ikke tilføres viktighet). På den andre siden beveget spesielt FrP, men også til dels Høyre, seg mot periferi-siden.

For første gang i analysen ser man at tallene fra CHES og Valgundersøkelsene spriker. Ifølge valgundersøkelsene var velgermassen som helhet, og Ap-velgerne, mer positivt innstilt til periferien i 2017 enn ved valget i 2009. CHES-dataene viser på sin side at partiene som helhet, og Arbeiderpartiet, har beveget seg mer mot sentrumsdimensjonen, og vekk fra periferien.

Offentlig-privat

Den siste dimensjonen jeg skal ta for meg er offentlig-privat. For Valgundersøkelsen 2009 er gjennomsnittstallet for hele opinionen på 5,3, hvor 0 betyr offentlig, og 10 betyr privat. Arbeiderparti-velgerne plasserer seg selv på 4,6, noe som vil bety at de plasserer seg noe til venstre for opinionen når det gjelder økonomiske spørsmål. CHES-dataene plasserer Arbeiderpartiet på 3,7, og de samlede partiene til verdien for alle partiene til 5,07. Med andre ord finner CHES-dataene selve partiet mer mot venstre enn selve velgerne innenfor dimensjonen. De to partiene med størst utslag i hver sin retning er SV med 1,7, og Høyre med

7,8. Arbeiderpartiet har størst sakseierskap med 35% på skattepolitikk, som er nært knyttet opp mot offentlig-privat-dimensjonen. Høyre ligger på andreplass med 25% sakseierskap. Dog er det bare 5% av Ap-velgerne som trekker frem skattepolitikk som viktig sak ved valget (Aardal, 2011:136). Her er det uansett verdt å trekke frem at saker som sysselsetting (7%) og sosial utjevning (4%) også til en viss grad kan settes i sammenheng offentlig-privat-dimensjonen, til tross for at de ikke inngår i indeksen for 2009 (74: det politiske landskap). Faktorladningen for spørsmål som omhandler sysselsetting og sosial utjevning får nemlig alle en faktorladning på over 0,5 sett opp mot indeksen, men er ikke inkludert grunnet plassmangel (74).

I 2017 finner man i Valgundersøkelsen at gjennomsnittet for Norge har endret seg fra 5,3 til 4,11. Samtidig ser man at Ap-velgerne også har beveget seg mot venstre, fra 4,6 i 2009 til 2,55 i 2017. Dette er også oppsummert i åpningskapittelet i Velgere og Valgkamp. “Det er en statistisk signifikant endring i velgernes syn på økonomiske høyre-venstre-spørsmål (den såkalte “offentlig-privat”-indeksen) i retning av venstresiden fra 2013 til 2017” (Bergh & Aardal, 2019:11). Den samme trenden finner man dersom man slår sammen alle partiene i CHES-undersøkelsen fra 2019. De samlede partiene får en gjennomsnittsverdi på 4,5, kontra 5,07 i 2010. Arbeiderpartiet får i undersøkelsen dog verdien 3,7, og vurderes dermed på samme plass som i 2010. Dette er også ekstra interessant, ettersom Ap-velgerne med sin verdi på 2,55 dermed ses på som mer radikale enn selve partiet, dersom man måler i absolutte verdier. Sammenlignet med 2010 er det tre partier som beveger seg mot høyre i tallene fra 2019 - nemlig FrP, Senterpartiet og Venstre. De resterende partiene beveger seg mot venstre. (MDG og Rødt var ikke med i 2010-undersøkelsen). De fleste partiene beveger seg lite - med unntak av Senterpartiet, og til dels Venstre og Høyre. Senterpartiet gjør et solid byks mot høyre fra verdien 3,6 til 4,5, Venstre beveger seg fra 5,8 til 6,6, og Høyre fra 7,8 til 7,3. Med Høyres venstrespor vurderes FrP som det mest høyreorienterte økonomiske partiet på Stortinget ifølge CHES, med en verdi på 7,9. Ikke overraskende nok befinner Rødt seg på den andre siden av skalaen med en verdi på 0,4.

Hva gjelder sakseierskapet er det også noen interessante endringer. Høyre har overtatt skattesakseierskapet, og har 28% sakseierskap. Arbeiderpartiet har nest-mest, med 25%. Også på sysselsettingspolitikken er det jevnt, med 34% til Arbeiderpartiet, og 32% til Høyre (Bergh & Aardal, 2019:32). Skatter og avgifter har også blitt markant viktigere for Ap-velgerne kontra 2009, hvor kun 5% traff frem dette som en viktig sak. I 2017 er tilsvarende

tall 19%. Også økonomi, industri og sysselsetting (12%) og sosial utjevning (10%) scorer relativt høyt. Offentlig-privat-saken (5%) scorer lavt, men man kan, som tidligere nevnt, argumentere for at dimensjonen og sakene om sysselsetting, skatt og utjevning til en viss grad måler en lik, underliggende holdningsdimensjon, og er derfor aktuelt å ta med i en analyse.

Samlet sett kan offentlig-privat-dimensjonen oppsummeres slik: Opinionsen beveger seg mot venstre, men Arbeiderpartiet klarer ikke å profitere på dette - verken på posisjon, sakseierskap - eller valgresultat.

Inndeling av soner

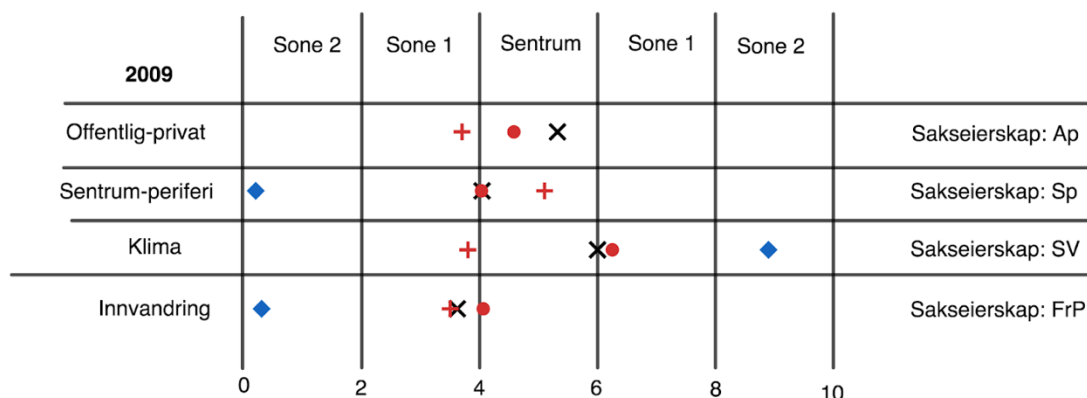
Ifølge retningsteorien vil velgerne foretrekke partiet som viser retning på ulike saker, og dermed er mer intense enn dem selv. Nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) forfekter på sin side at velgerne vil foretrekke partier som deler eller ligger nærmest deres eget saksstandpunkt. Avhengig av hvilken teori man tror fungerer for å stemmemaksimere, vil man legge opp valgkampstrategi og sitt valgkampbudskap på ulik måte. Om man styrer etter retningsteorien, vil man appellere så kraftfullt som mulig i partiets kjernesaker, for å vekke en positiv affektiv respons hos flest mulig av de velgerne som deler partiets ståsted (Valen & Narud, 2003). Når en sammenlikner partiets og velgernes posisjon på samme skala vil dette komme til uttrykk som et «viftemønster», politikerne på begge sider av det nøytrale nullpunktet vil plassere seg mer ytterliggående enn velgerne som stemmer på dem. Politikerne og velgerne deler saksstandpunkt, men politikerne er sterkere følelsesmessig engasjert. På spørsmål som ikke kan defineres som partienes kjernaker, vil mønsteret være mer tilfeldig - partiet kan være enten mer eller mindre radikale enn velgerne, og avviket kan gå begge veier. Ut fra nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) vil en derimot vente et nær perfekt sammenfall mellom politikernes plassering og plasseringen til deres velgere, særlig i kjernesakene.

Spørsmålet som reises vil dermed være hvorledes strategene i Arbeiderpartiet har satt sin lit til nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), eller retningsteorien, og i så fall forsøke å forklare hvorfor, og hvilken effekt det har gitt på stemmegivningen. For å illustrere Arbeiderpartiets posisjon, medianvelgeren, Ap-velgerne og sakseierskapspartiets posisjon, har jeg laget denne grafiske fremstillingen, og delt de opp i ulike soner. Dette for å forenkle en grafisk

fremstilling av posisjonen, samt etablere en større kontrast mot det politiske sentrum og ulike grader av intensitet.

Sone 2 på hver side samsvarer til verdien 0-2 og 8-10, og kan regnes som ytterpunktene for hvert sitt saksområde. Sone 1 svarer til 2-4 og 6-8, og forfekter et relativt tydelig standpunkt, men ikke veldig ekstremt. Sentrum varierer fra 4-6, og defineres som nettopp sentrum. Avhengig av hvilken plassering man har fra 5, midtpunktet, vil man også ha tatt et standpunkt som kan tolkes ulikt av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien, som tidligere forklart (avstand kontra intensitetsgrad). Av symbolene betyr sort kryss medianvelgeren, rød sirkel Ap-velgeren, rødt plusstegn Ap, og blå stjerne sakseierskapspartiet. Sakseierskapspartiet i en norsk kontekst vil altså være partiet som en størst andel av velgerne mener har best politikk på saksområdet, og ikke nødvendigvis et flertall av befolkningen.

Tabell 6. Grafisk fremstilling av det politiske rom inndelt etter intensitetsgrad, med gjennomsnittsvelger, Ap, Ap-velger og parti med sakseierskap markert for 2009



På den grafiske fremstillingen ser man at Ap er plassert i sentrum på sentrum-periferi, og i sone 1 på de andre dimensjonene. På offentlig-privat er partiet plassert til venstre for egne velgere, og viser således retning. På sentrum-periferi har partiet ifølge retningsteorien et

potensielt tap til Sp, og et potensielt tap til SV på vekst-vern-dimensjonen. Partiet har også et potensielt tap til FrP ettersom de viser mest retning på innvandringssaken, til tross for at partiet er «riktig» plassert i forhold til velgerne. På vekst-vern-dimensjonen, som i den grafiske fremstillingen er avmerket «klima», er også partiet og velgerne plassert på hver sin side av midtpunktet, noe som regnes som dramatisk ifølge retningsteorien. Ifølge nærhetsteorien gjør partiet det dog relativt godt på de fleste dimensjonene, med unntak av vekst-vern. Videre vil jeg teste de to teoriene på tallene presentert.

Predikering av valgferd 2009

La oss anta at man er en gjennomsnittselger på de ulike dimensjonene, og hva de to teoriene vil hevde gir mest oppslutning og sakseierskap. Hva vil man stemme? Ved å undersøke dette opp mot partienes posisjoner, kan man forsøke å se for seg hvordan Arbeiderpartiet har lagt opp sine strategier mot valget. Dersom partiet konsekvent gjør det «bedre» ved anvendelse av den ene teorien enn den andre, kan det være en pekepinn på hvilke strategiske analyser og overveiinger partiet har gjort i forkant av valget.

2009

Offentlig-privat

For denne dimensjonen er gjennomsnittselgeren 5,3. Om man bruker datagrunnlaget fra CHES, og bruker tidligere beskrevet fremgangsmåte for nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), blir foretrukket parti for gjennomsnittselgeren denne rekkefølgen:

KrF, V, Ap, Sp, FrP, H, SV

Om man benytter retningsteorien, blir rekkefølgen helt annerledes. For gjennomsnittselgeren blir den slik:

H, FrP, V, KrF, Ap, Sp, SV.

Dette sier dog lite om de to ulike sidene av dimensjonen, som ofte ifølge retningsteorien vil finne frem hver sin favoritt basert på intensitetsgrad. La meg derfor bringe et nytt tall inn i oppgaven: de som sympatiserer med Arbeiderpartiet. Ved å dummykode sympativariabelen

til Arbeiderpartiet, slik at de med Ap-sympati fra 6-10 måles, vil man trolig få et større bilde på hvilke velgere Arbeiderpartiet hadde størst sjanse til å vinne i de enkelte valgene. En svakhet med dette er dog at sympativariabelen ikke er statisk, og også påvirkes av politikken andre partier fører. Begrunnelsen for at jeg valgte respondentene med verdi 6-10 handler om antall respondenter, og for å kunne sammenligne de to datasettene på en meningsfull måte. For 2009 blir velgere med verdi 6-10 omtrent 66% av utvalget. For 2017 er tilsvarende tall 50%. Ved å ekskludere respondenter med verdi 6, og eventuelt gått for 7-10, ville antall respondenter ha vært omtrent 54% av respondentene i 2009, og omtrent 38% av respondenter i 2017. I en tid med lavere partiidentitet og oftere skifte av partier mellom valg, har jeg kommet frem til at 38% av respondenter er noe for lavt dersom man skal måle Arbeiderpartiets ideologiske grunnfjell – altså partier som liker Arbeiderpartiet, og både stemmer og ikke stemmer på dem. Derfor har jeg valgt de mellom 6-10, selv om man kan argumentere for andre grenser, og antall N blir noget høyt.

For denne gruppen, altså Ap-sympatisører er gjennomsnittsverdien på offentlig-privat-skalaen 4,951. Dette gir følgende rangering av partiene ifølge nærhetsteorien (medianvelgerteoremet):

KrF, V, Ap, Sp, FrP, H, SV

Ut fra retningsteorien blir rangeringen derimot:

SV, Sp, Ap, KrF, V, FrP, H

Innvandring

Videre vil jeg gjennomgå foretrukket rekkefølge på de ulike dimensjonene for begge teoriene, med både gjennomsnittselgere, og velgeren med AP-sympati som sammenligningsgrunnlag.

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: Sp, Ap, H, KrF, FrP, V, SV

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: FrP, H, Ap, Sp, KrF, V, SV

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: Sp, Ap, H, KrF, V, FrP, SV

Rangering for Ap-sympatisør, retningsteorien: FrP, H, Ap, Sp, KrF, V, SV

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 3,96

Vekst-vern:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: KrF, Sp, V, Ap, SV, H, FrP

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: SV, V, KrF, Sp, Ap, H, FrP

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: KrF, Sp, V, Ap, SV, H, FrP

Rangering for Ap-sympatisør, retningsteorien: SV, V, KrF, Sp, Ap, H, FrP

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 6,30

Sentrum-periferi:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: V, KrF, Ap, SV, FrP, H, Sp

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: Sp, KrF, V, Ap, Sv, FrP, H

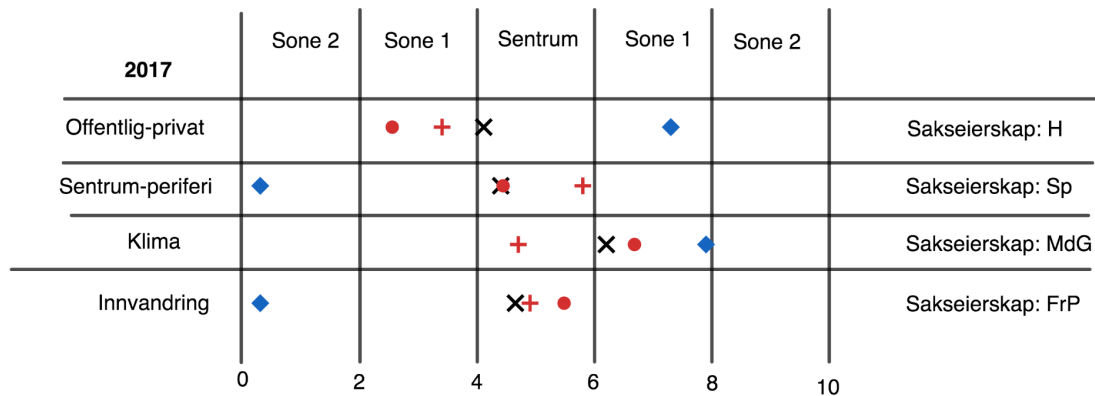
Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: V, Ap, KrF, SV, FrP, H, Sp

Rangering for Ap-sympatisør, retningsteorien: Sp, KrF, V, Ap, Sv, FrP, H

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: Ap-sympati: 4,06

Om man leser rekkefølgene ut fra nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) og retningsteorien, ser man at nærhetsteorien gjør det marginalt bedre enn retningsteorien på de ulike dimensjonene – sett med Arbeiderparti-bilder. Partiet er dog intet førstevalg for noen av velgergruppene, uavhengig av teori eller gjennomsnittselger/sympatisørvelger, men et stabilt andrevalg/tredjevalg for Ap-sympatisører om man følger nærhetsteorien. Unntaket er vekst-vern-dimensjonen, hvor partiet gjør det «dårlig» med alle teorier.

Tabell 7. Grafisk fremstilling av det politiske rom inndelt etter intensitetsgrad, med gjennomsnittselger, Arbeiderpartiet, Ap-velger og parti med sakseierskap markert for 2017



Som man kan se ut fra den grafiske fremstillingen ligger Arbeiderpartiet i 2017 plassert i sentrumssonen på alle dimensjonene med unntak av offentlig-privat. På offentlig-privat stemmer antakelsen med retningsteorien – partiet viser mer retning til en av siden enn egne velgere. Det samme gjør de ikke på de andre dimensjonene, som er mer vilkårlig plassert. Det som dog er ekstra interessant er at velgere og parti er på hver sin side av det markerte midtpunktet (5) på vekst-vern-dimensjonen – med relativt god margin. Samtidig kan man også lese ut fra tabellen – som i 2009, at partiene Ap taper velgere til, ofte er det mest markerte partiet på den aktuelle saksdimensjonen hvor hovedvekten av partiets velgere og sympatisører er på samme side av nullpunktet som det aktuelle partiet. Samtidig er det en forutsetning at saken er viktig for velgerne. Et godt eksempel å lese ut fra dette er Sp som ligger på samme side av det markerte nullpunktet som Ap-velgerne, og er mest retningsledende. Dette er også partiet Ap har lekket mest til ifølge det siste års meningsmålinger (Poll of polls, 2021). Partiet har også lekket til MDG og SV. MdG er som fremstilt partiet med klareste retning på vekst-vern-dimensjonen, samtidig som SV viser enda tydeligere retning enn Ap på både offentlig-privat, og vekst-vern – og er på samme side av nullpunktet som velgerne. Dette er i tråd med retningsteorien.

Ap selv har dog beveget seg mot sentrum på dimensjonene, noe som taler for at partiet har blitt styrt av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) i den aktuelle perioden.

Predikering av valgførd 2017

For 2017 predikerer de to ulike teoriene følgende valgrekkefølge for de ulike typer velgere, beskrevet på samme måte som i 2009.

2017

Offentlig-privat:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: MdG, Sp, Ap, KrF, V, SV, H, R, FrP

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: R, SV, Ap, MdG, Sp, KrF, V, H, FrP

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: Ap, MdG, Sp, KrF/SV, R, V, H, FrP

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: R, SV, Ap, MdG, Sp, KrF, V, H, FrP

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 3,25

Innvandring:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: Ap, Sp, H, MdG, KrF, V, SV, R, FrP

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: Frp, H, Sp, Ap, MdG, KrF, V, SV, R

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: Ap, MdG, KrF, V, Sp, H, SV, R, FrP

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: R, SV, V, KrF, MdG, Ap, Sp, H, FrP

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 5,27

Vekst-vern:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: V, R, KrF, SV, Ap, Sp, MdG, H, FrP

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: MdG, SV, R, V, KrF, Ap, Sp, H, FrP

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: R, V, SV, KrF, MdG, Ap, Sp, H, FrP

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: MdG, SV, R, V, KrF, Ap, Sp, H, FrP

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 6,74

Sentrum-periferi:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: KrF, FrP, V, Ap/R, MdG, Sp, SV, H

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: Sp, KrF, FrP, V, AP/R, MdG, SV, H

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: KrF, FrP, V, Ap/R, MdG, Sp, SV, H

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: Sp, KrF, FrP, V, AP/R, MdG, SV, H

Gjennomsnittsplassering for Ap-sympatisører: 3,44

Som man ser lykkes partiet i større grad med nærhetsteorien i 2017 enn i 2009. For sympatisørvelgeren er partiet således førstevalg både på offentlig-privat- og innvandringsdimensjonen. Retningsteorien predikerer dog et dårlig resultat på samtlige dimensjoner – partiet gjør det best på offentlig-privat-dimensjonen, med et tredjevalg for gjennomsnitt- og sympatisørvelgeren. Disse tallene kan indikere at nærhetsteorien har vært gjeldende prinsipp, selv om partiet gjør det noe dårligere på sentrum-periferi og vekst-vern med nærhetsteorien enn i 2009. Dette kan også delvis tilskrives to nye partier.

Samlet oversikt

For curiositetens skyld kan man slå sammen alle verdier fra alle dimensjoner etter hvilken plassering man befinner seg på i tallrekken - ergo, jo høyere tall, jo mindre sannsynlig er det at partiet blir foretrukket for de ulike teoriene.

I 2009 blir tallene slik for de ulike teoriene, med gjennomsnittselger og velger med Ap-sympati:

2009:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: $3+2+4+3=12$

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: $5+3+5+4=17$

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: $3+2+4+2=11$

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: $3+3+5+4=15$

2017:

Rangering for gjennomsnittselgeren, nærhetsteorien: $3+1+5+4=13$

Rangering for gjennomsnittselgeren, retningsteorien: $3+4+6+5=18$

Rangering for Ap-sympatisør, nærhetsteorien: $1+1+6+4=12$

Rangering for AP-sympatisør, retningsteorien: $3+6+6+5=20$

Her ser man at Ap i både 2009 og 2017 scorer høyere for nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), at endringen i retning nærhetsteorien trolig har økt, med tanke på at også antall partier har økt, som øker den endelige sluttsummen på dimensjoner de gjør det dårlig.

Samtidig ser man, både på den grafiske fremstillingen med inndeling av soner, og de absolutte verdiene, at Arbeiderpartiet har nærmet seg medianvelgeren på to av fire dimensjoner fra 2009 til 2017. Slik er endringen fra 2009-2017 i absolutte tallverdier mellom medianvelger og Ap:

Offentlig privat: -0,89

Innvandring: +0.13

Vekst-vern: -0,7

Sentrum periferi: +1.34

Påvirkning på Arbeiderpartiets sakseierskap i lys av teoriene

Jeg har tidligere i oppgaven skrevet litt om sakseierskapet og hvem som har hatt det i de ulike valgene på de ulike saksområdene. For begge valgene finner man at partiet med mest retning, ifølge CHES, har sakseierskapet til alle dimensjonene i min oppgave, med unntak av offentlig-privat, hvor Ap har sakseierskapet i 2009, og Høyre i 2017. Her er hvordan Arbeiderpartiets sakseierskap på de aktuelle dimensjonene gjennomgått i oppgaven har blitt endret i løpet av åtteårsperioden.

Endring i Arbeiderpartiets sakseierskap på dimensjonene fra 2009 til 2017

Skatt: -10%

Innvandring: -6%

Miljø: -6%

Distriktpolitikk: -6%

Som avlest har Arbeiderpartiet minsket sitt sakseierskap på alle dimensjonene som er gjennomgått i oppgaven. Spesielt mye taper man i skattepolitikk, som måles under offentlig-privat-dimensjonen. Dette er også den dimensjonen Ap ifølge nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) burde tjene mest på i perioden 2009-2017, i hvert fall for de som sympatiserer med Ap, som tidligere gjennomgått i valgrekkefølgen. Det er også dimensjonen

hvor Arbeiderpartiet i størst grad nærmer seg medianvelgeren. Man har også gjennomført studier i forbindelser med valgundersøkelsen som forsøker å belyse forholdet mellom sakseierskap og stemmegivning. Den konkluderer med at sakseierskapet en respondent avgir ikke kun samsvarer med partiet vedkommende eventuelt stemte på, men også en selvstendig oppfatning som igjen påvirker stemmegivning (Bergh & Aardal, 2019:41). Det indikeres også at Arbeiderpartiet er det partiet som tjener minst på endret sakseierskap i positiv retning. Dette betyr rent konkret at økt sakseierskap for Arbeiderpartiet i mindre grad fører til økt oppslutning i valg kontra andre partier.

Ap-velgernes fordeling i sonene

Det er også interessant å se hvordan fordelingen mellom de ulike sonene hos velgerne fordeler seg i 2009 kontra 2017, som vist i tabellen nedenfor. Ved å se på de ulike fordelingene til velgerne i sonene, vil man kunne si noe om bredden av velgere i et parti. Ved en større oppslutning, slik Arbeiderpartiet hadde i 2009, vil man trolig også favne opp flere velgere i de ulike sonene. Derfor kan man forvente seg en jevnere fordeling i 2009 enn 2017. Samtidig kan bevegelsene innad i sonene også fortelle noe om hvilken retning partiet har beveget seg i, og andre avveininger Ap sentralt kan benytte seg av når de skal legge opp en strategi i forkant av valg.

Det første som er tydelig er endringen mellom ytterpunktet lengst mot venstre på offentlig-privat-indeksen. I 2009 var kun 6,1% av Ap-velgerne plassert der, mot hele 46,2% i 2017. En annen distinkt endring, er at den mest innvandringskritiske delen av Ap-velgerne er sterkt redusert fra 2009 til 2017. I 2009 stod denne gruppen for 24% av Ap-velgerne, mot 3,5% i 2017. En tredje interessant endring, er at hele 24,9% av Ap-velgerne er plassert i den mest «klimavennlige» sonen - en nær dobling på åtte år. Ved et nærmere ettersyn på disse velgerne, finner man også noen interessante trender.

Det er 351 velgere i 2017-utvalget som sier de har Ap-partiidentitet. Av disse stemte 273 på Arbeiderpartiet - ergo stemte 77,7% av de med Ap-partiidentitet på Arbeiderpartiet. Samlet utgjorde partiidentitetvelgerne 68,5% av Aps velgere som helhet, ettersom partiet vant 398 velgere i utvalget. Med dette i bakhodet er det ekstra spennende å se på tallene for de som befinner seg i den mest klimavennlige sonen (sone 2), og stemte på Arbeiderpartiet.

Av de 99 velgerne som befinner seg innenfor dette segmentet, finner man at 65 av velgerne har høy partiidentitet. De utgjør dermed 65,6% av Ap-velgerne innenfor denne sonen, noe som er relativt likt med Ap-velgerne som helhet. Det som dog er iøynefallende er at totalt 73 av velgerne med høy partiidentitet til Arbeiderpartiet, befinner seg innenfor 8.1-10-verdier på skalaen. Av disse er det altså kun 8 som ikke stemte på Arbeiderpartiet. Dette betyr igjen at hele 89% av velgere med Arbeiderparti-identitet og verdier mellom 8.1-10 på vekst-vern-skalaen stemte på Arbeiderpartiet. Dette er over normalen for Arbeiderpartiet og stemmefrekvens for de med partiidentitet. Dette kan tolkes i retning av at de mest klimavennlige partiidentitet-velgerne har en større tilhørighet til partiet enn de øvrige velgerne. Ved å predikere for denne gruppen, finner man at det er 99,7% sjanse for å stemme på Ap ved partiidentitet og en vekst-vern-verdi tilsvarende 8.1-10.

Derfor er det også interessant å se nærmere i tallene på denne gruppen. Av det totale utvalget av de mest klimavennlige på 99 respondenter, svarer kun 10 av velgerne at Arbeiderpartiet har best klimapolitikk. Hele 34 sier MdG, samt at 31 nevner SV. 10 velgere nevner for øvrig også Venstre.

For gruppen med partiidentitet, er det fortsatt 10 som mener Arbeiderpartiet har best klimapolitikk. Det er derfor ingen Ap-velgere uten partiidentitet, i den mest klimavennlige sonen, som mener Ap har den beste klimapolitikken. Hos gruppen med partiidentitet er det fortsatt MdG og V som dominerer, med henholdsvis 22 og 20 velgere som trekker frem de som partiet med best klimapolitikk.

En relativt stor andel av de mer klimavennlige Ap-velgerne, som dermed «drar opp snittet» for hvor klimavennlige Ap-velgerne er, mener med andre ord at Ap ikke har en særlig god klimapolitikk. Om denne gruppen stemmer på Arbeiderpartiet uansett, er det et argument for Ap-ledelsen til å benytte seg av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), for å deretter også fange opp velgere som er mer verneorientert. Dette stemmer også overens med funnene tidligere – at Ap-velgerne i større grad forbindes med verne-siden av dimensjonen enn partiet selv.

Tabell 8. Ap-velgere fordeling i sonene 2009 og 2017

2009 (n:541)	Offentlig-privat (n:541)	Vekst-vern (n:537)	Innvandring n:541	Sentrum-periferi n:541
Sone 2 (0-2)	6,1% (33)	1,3% (7)	24% (130)	15,7% (85)
Sone 1 (2-4)	35,5% (192)	8,4% (45)	22,7% (123)	33,5% (181)
Sentrum (4-6)	42,9% (232)	34,8% (187)	30,7% (166)	37,7% (204)
Sone 1 (6-8)	14,6% (79)	42,1% (226)	19,4% (105)	11,5% (62)
Sone 2 (8-10)	0,9% (5)	13,4% (72)	3,1% (17)	1,75% (9)
2017	Offentlig-privat n:398	Vekst-vern (n:398)	Innvandring (n:398)	Sentrum-periferi (n:398)
Sone 2 (0-2)	46,2% (184)	1,8% (7)	3,5% (14)	24,1% (96)
Sone 1 (2-4)	38,9% (155)	7,5% (30)	19,3% (77)	39,7% (158)
Sentrum (4-6)	12,6% (50)	26,1% (104)	37,7% (150)	27,1% (108)
Sone 1 (6-8)	2,3% (9)	39,7% (158)	31,4% (125)	7,8% (31)
Sone 2 (8-10)	0% (0)	24,9% (99)	8% (32)	1,3% (5)

Multivariat regresjon – hva er viktig for velgere og ideologisk grunnfjell?

Hva mener så egne velgere om den samme politikken? Hos partiets egne velgere scorer partiet relativt høyt på skattepolitikken - 79% av partiets egne velgere mener Ap har best politikk på dette området (Bergh & Aardal, 2019:25). På tre andre dimensjonene/sakene er bildet dog annerledes. 54% sier Ap har best innvandringspolitikk, og kun 39% og 34% mener partier har best politikk på henholdsvis vekst-vern/miljø og distriktspolitikk. Disse tre dimensjonene er dermed de tre saksfeltene hvor størst andel av egne Ap-velgere mener partiet IKKE har best politikk.

For å finne ut hvilke av de fire dimensjonene som er viktigst for stemmegivningen til Ap-velgerne, har jeg gjennomført to multivariate regresjonsanalyser for begge valgene - en hvor de som stemte på Ap måles og er den avhengige variabelen, og en hvor Ap-sympatien er den avhengige variabelen. Merk her at siden den Ap-velgeren går fra 0-1, og Ap-sympatien går fra 0-10, vil naturligvis koeffisienten være høyere for sympati-velgeren. Ved å dele på 11 vil man dog kunne sammenligne tallene. Ved å også måle de som sympatiserer med Ap (samme forutsetning som i tidligere analyser), vil man forhåpentligvis kunne måle holdningene til APs ideologiske grunnfjell, og hva som skiller de som stemmer på Ap, og de som sympatiserer med dem.

Multivariat regresjonsanalyse 2009

VARIABLES	(1) Apstemming2009
Offentlig-privat	-0.0782*** (0.00681)
Sentrum-periferi	0.00723 (0.00622)
Innvandring	0.0135** (0.00556)
Vekst-vern	-0.00675 (0.00672)
Constant	0.727*** (0.0594)
Observations	1,528
R-squared	0.093

Standard errors in parentheses
 *** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

VARIABLES	(1) Apsympati2009
Offentlig-privat	-0.416*** (0.0282)
Sentrum-periferi	0.0519** (0.0255)
Innvandring	0.157*** (0.0227)
Vekst-vern	0.0724*** (0.0273)
Constant	7.454***

	(0.244)
Observations	1,726
R-squared	0.183
<hr/>	
Standard errors in parentheses	
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1	

For de som stemte på Ap i 2009 ser man at offentlig-privat-dimensjonen var den klart viktigste for å stemme Ap, etterfulgt av innvandringsindeksen. De to andre dimensjonene er ikke statistisk signifikante over 0,05-nivået.

For analysen som måler Ap-sympati, finner man de samme funnene. Her er det også verdt å merke seg at vekst-vern-dimensjonen scorer høyere enn sentrum-periferi-dimensjonen, og derfor forklarer mer av sympatien til partiet. Det er også verdt å merke seg at fortegnet på vekst-vern-dimensjonen endrer seg om man sammenligner de som stemte på Ap, og de som sympatiserer med partiet. En vekst-orientert linje er dermed forbundet med å stemme Arbeiderpartiet, men en verne-orientert linje er forbundet med økt sympati for partiet (Aardal, 2009:123).

Multivariat regresjonsanalyse 2017

VARIABLES	(1) Apstemming2017
Innvandring	0.0189*** (0.00569)
Vekst-vern	-0.0221*** (0.00530)
Sentrum-periferi	0.00590 (0.00542)
Offentlig-privat	-0.0718*** (0.00506)
Constant	0.563*** (0.0476)
Observations	1,621
R-squared	0.147
<hr/>	
Standard errors in parentheses	
*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1	

VARIABLES	(1) Apsymapti2017
Innvandring	0.220*** (0.0282)
Vekst-vern	0.0581** (0.0264)
Sentrum-periferi	0.0640** (0.0274)
Offentlig-privat	-0.388*** (0.0254)
Constant	5.611*** (0.238)
Observations	1,868
R-squared	0.248

Standard errors in parentheses

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Sammenligner man med tallene for 2017, ser man også noen forskjeller. Offentlig-privat-dimensjonen er fortsatt den klart viktigste for stemmegivning på Arbeiderpartiet, men vekst-vern-dimensjonen har forbigått innvandringsdimensjonen som Ap-velgernes nest-mest viktige dimensjon og sak. Også denne gangen er dimensjonen forbundet med negativt fortegn, og betyr dermed at verne-orientering trekker i retning Arbeiderpartiet. I 2017 er alle dimensjonene foruten sentrum-periferi signifikante.

For å sympatisere med Arbeiderpartiet, er vekst-vern-dimensjonen derimot igjen plassert på tredjeplass, langt forbigått av innvandringsdimensjonen. Samtidig bytter dimensjonen fortegn om man ser på velgere med Ap-sympati. Kort oppsummert er Ap-sympatisører mer positive til innvandring, mer orientert mot verne-siden av vekst-vern-dimensjonen og mer orientert mot periferien enn en gjennomsnittlig Ap-velger. De er også mer sentrumsorientert i den økonomiske politikken, og offentlig-privat-indeksen betyr mindre for Ap-sympati. Om man videre ser på forholdet mellom sympati og avgitt stemmeseddel, ser man at velgere med Ap-sympati er i flertall hos de som stemmer Høyre, Sp og SV i 2009, og Sp, SV og MdG i 2017. Interessant nok er disse tre partiene fra 2017 også retningsbærende og mest intense på samme side som de som sympatiserer med Ap på henholdsvis sentrum-periferi, innvandring og vekst-vern-dimensjonen. Dette forsterker ytterligere bildet av at sentrumplasserte

Arbeiderpartiet er under press fra disse partiene som i større grad tar retning på de tre nevnte dimensjonene, og styrker retningsteoriens argumenter.

AP i valgkamp

Videre vil jeg ta en rask sammenligning av valgkampen 2009 og 2017, og beskrive eventuelle likheter og ulikheter sett fra et AP-perspektiv. Her vil jeg se om det finnes spor av retningsteorien eller nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) i partiets strategi ved inngangen eller utgangen til de to valgene- Felles for valget i 2009 og 2017, er i alle fall at de ble avgjort av små marginer (Narud, 2009) og (Bergh & Aardal, 2019:250-251).

Dagsordenen i 2009-valget er også interessant. Til tross for at den Arbeiderparti-ledede regjeringen vant gjenvalg, og Arbeiderpartiet økte sin oppslutning, var ikke sysselsettingspolitikk særlig viktig for velgerne, selv om dette var saksområdet hvor valgvinneren hadde størst oppslutning (Kalstø & Jenssen, 2011). Utdanning, eldreomsorg, helsepolitikk og miljø trekkes frem hos velgerne som langt viktige saker. Selv om Arbeiderpartiet gjør det jevnt over godt på saksområdene, spesielt helsepolitikk, er det lite som tilsier at Arbeiderpartiet skulle tjene på den politiske dagsordenen ved valget i 2009 (Aardal, 2011:140). Kalstø & Jenssen (2011) foreslår en annen forklaring - Arbeiderpartiet vant valget i stor grad grunnet finanskrisen. Ettersom forventningene til folket ble senket via mediens dramatiske beskrivelse av finanskrisen, samt at regjeringens økonomiske politikk ble betegnet som handlekraftig og positiv fra mediene, skapte det en "politisk nådetid" som den sittende regjering profitterte på (Kalstø & Jenssen, 2011). Samtidig var det andre saker på dagsordenen, som "Hijab-saken", som begrenset Aps fremgang.

2017-valget er en annen historie. Arbeiderpartiet var i opposisjon, og inngangen til valgkampen var god, med målinger på rundt 36-37% et drøyt år før valget (Skarvøy & Melgaard, 2018:92). I forkant av valgkampen ble det bestemt innad på partikontoret at arbeid, klima, helse og kunnskap skulle være Arbeiderpartiets hovedsaker, med særlig vekt på arbeid og sysselsettingspolitikk (Skarvøy & Melgaard, 2018:94). Samtidig var det murring innad i partiet om hvilke standpunkter partiet skulle formulere i disse sakene inn mot valget. Ap inngikk flere politiske forlik med regjeringen, med begrunnelse av at dette ville fremstille partiet som både styringsdyktige og ansvarlige (Skarvøy & Melgaard, 2018:97). Samtidig var mangeårig partitopp Martin Kolberg uenig. "Vi kan ikke lage forlik på premissene til

høyresiden... Vi må tette til venstre før vi bygger til høyre”, kommenterte han i lys av Senterpartiets fremgang på meningsmålingene etter å ha stemt imot regjeringen (Skarvøy & Melgaard, 2018:97). Ifølge boken ble han karakterisert som gammeldags med dette synet.

Likevel ble det bestemt at sysselsettingen og arbeidsledigheten skulle være hovedparole, til tross for synkende arbeidsledighet, og økende optimisme for norsk økonomi etter noen dystre år med lav oljepris (Skarvøy & Melgaard, 2018:98). Som tidligere nevnt, gikk det både bra, og dårlig. Arbeiderpartiet vant sakseierskapet på sysselsettingspolitikk, med 34%, knapt foran Høyre med 32% sakseierskap (Bergh & Aardal, 2019:31). Likevel svarte kun 14% at dette var en viktig sak ved valget, og kun 9% av Arbeiderpartiets “kjernevelgere”, kvinner, trakk frem dette (Bergh & Aardal, 2019:31).

Dette var dog ikke første gang Kolberg er blitt sitert på at man må tette til venstre før man bygger til høyre. Angivelig presiserte Kolberg det samme når Arbeiderpartiet skulle legge ny strategi i forbindelse med tall utarbeidet fra Norsk Monitor i 1986 (Hilling, 2019:55). Videre kan man lese om strategien som Arbeiderpartiet fattet på grunnlag av tallene de ble presentert i 1986. Partiet gjorde det dårlig hos ungdommen, hos byvelgerne, og velgere med høy utdanning. Tallene viste at det skjedde det Arbeiderpartiet internt omtalte som en såkalt “sosialdemokratiseringsprosess” i løpet av livet, men at det ikke fantes garantier for at dette ville vedvare, og at dette kunne true Arbeiderpartiets mål om et parti med 40% oppslutning (Hilling, 2019:53). Det hevdes også at Arbeiderpartiet, med utgangspunkt i datainnsamlingen, tok et skifte mot høyre for å favne nye velgere, gjerne symbolisert ved Einar Førdes tale til landsmøtet i 1987 (Hilling, 2019:23). Valget ble også gjennomført på det grunnlag at også selve opinionen beveget seg mot høyre, og at partiet derfor måtte følge etter (Hilling, 2019:74).

Diskusjon

Jeg startet denne oppgaven med en tanke om å utforske hvordan retningsteorien og nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) kan kaste lys over Arbeiderpartiets problemer med å holde på velgerne, og se dette i lys av Arbeiderpartiets og velgernes ideologiske posisjoner de siste åtte årene.

Basert på tallene som foreligger, vil jeg hevde at nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) har vært den gjeldende strategien innad i Arbeiderpartiet i perioden 2009-2017. Påstanden baseres på en rekke tall jeg har analysert. Den første påstanden spiller på partirekkefølgen fra CHES som går fra 0-10. På innvandring, vekst-vern og sentrum-periferi, har partiet ifølge CHES beveget seg en plass mot sentrum. På offentlig-privat-skalaen er de plassert samme sted i 2010 og 2019. Her er det dog verdt å merke seg at flere partier er gjennomgått i 2019 enn 2010, uten at dette har en innvirkning på partiets plasseringer mot hverandre. Dette vil altså kunne bety at Arbeiderpartiet står stille på klimaspørsmålet, men siden MdG også måles, flyttes de en plass mot sentrum, selv om de ideologisk sett skulle stått på stedet vil, eller beveget seg mot ytterpunktene. Plasseringen er altså avhengig av de andre partienes ideologiske posisjon, og ikke kun Arbeiderpartiets isolerte ideologiske posisjon.

Arbeiderpartiets isolerte posisjon, også uten kontekst til de andre partiene, kan også betegnes som et steg mot sentrum. Ifølge CHES-dataene har partiet gjort en svak retningsendring mot venstre på offentlig-privat-indeksen. Ifølge de samme dataene har også partiet gjort en liten endring i retning sentrum på sentrum-periferi-indeksen, samtidig som de har beveget seg mot sentrum på vekst-vern og innvandring. De to siste er spesielt interessante, ettersom inndelingen i soner viser at Arbeiderpartiet har beveget seg fra "sone 1" (verdi 2-4), til sentrumssonen (4-6). Med denne endringen er Arbeiderpartiet ifølge CHES-dataene altså plassert i sentrum på innvandringsdimensjonen, vekst-vern-dimensjonen, og sentrum-periferi-dimensjonen.

Ifølge Valgundersøkelsen, som måler velgernes plassering, ser man samme tendens. Rent plasseringsmessig har partivelgerne flyttet seg et hakk mot den innvandringskritiske fløyen. På vekst-vern-dimensjonen har Ap også flyttet seg en plass mot den vekst-orienterte siden. På offentlig-privat har de plassert seg en plass nærmere sentrum, etter at både Rødt og MdG er inkludert i 2017. På sentrum-periferi ligger partiet på samme plass - mot sentrum-siden av

skalaen. Disse endringene er dog i lys av de andre partienes velgere. Om man isolerer Ap-velgerne for seg selv, ser man at de har plassert seg betydelig mer til venstre i 2017 enn 2009. Samtidig ser man at velgerne som stemmer Ap har blitt mer liberale til innvandring i løpet av de åtte årene. På vekst-vern- og sentrum-periferi-dimensjonene er endringene mindre, men Ap-velgerne tar små steg mot henholdsvis vern-siden og sentrum-siden på disse skalaene.

Retningsteorien, som predikerer at partiene vil innta mer radikale standpunkter på sine kjernesaker, stemmer altså kun delvis for perioden mellom 2009 til 2017. I 2009 var partiet, ifølge sammenligning med CHES og Valgundersøkelsen, mer radikale på offentlig-privat-dimensjonen enn velgerne. I 2017 er dette motsatt i tallverdier. Rekkefølgmessig er dog AP nummer tre fra venstre ifølge CHES, og nummer fire fra venstre ifølge Valgundersøkelsen. I dette tilfellet vil altså partiet være til dels mer radikale og intense enn velgerne.

De andre dimensjonene, som ikke er kjernesaker for partiene, er mer flyktig fordelt, noe som er forventet (Valen & Narud, 2003).

Endringen fra 2009 til 2017 er altså i tråd med nærhetsteorien (medianvelgerteoremet). Jeg har tidligere gjennomgått stemmerekkefølgen for de ulike partiene om man legger tallene fra CHES og Valgundersøkelsen til grunn. Det er absolutt usikkerhet knyttet til sammenligning av tallene - men det er uansett interessant å se på rekkefølgen for både gjennomsnittsvelger og velger med Ap-sympati for 2009 kontra 2017. I 2009 er ikke Ap det foretrukne parti på noen av dimensjonene for verken gjennomsnittsvelger, eller velger med Ap-sympati, om man legger nærhetsteorien (medianvelgerteoremet) til grunn. I 2017 er dog Arbeiderpartiet det foretrukne parti både på innvandring og offentlig-privat-dimensjonen for velgere med Ap-sympati.

Et strategisk valg eller nødvendighet?

Hvorfor har partiet derimot benytte seg av nærhetsteorien (medianvelgerteoremet)? For det første er det et poeng at nærhetsteorien tidligere har blitt forsvart i en rekke artikler og bøker som bedre til å predikere valgfater enn retningsteori - blant annet i Tomz & Van Houweling (2008) og Lacy & Paolino (2010), samt andre artikler gjennomgått i kapittelet om teoriens forklaringskraft. Det er dermed ikke slik at retningsteorien er en definitivt bedre modell til å

bedømme hvordan velgere velger basert på partiplassering, og ingen oppskrift på hvordan man skal vinne valg - rent strategisk.

Et annet argument på hvorfor det nærhetsteorien har blitt benyttet, er at det fungerte før. Det er dog tidligere også hevdet at økt polarisering vil føre til mer retningsbasert stemmegivning enn å stemme etter nærhetsteorien prediksjon (Aslan, 2020:22). Samtidig har man ved å måle partipolitiske posisjoner etter ulike ideologiske dimensjoner i hvert fall en forutsetning for å hevde at polariseringen i Norge har økt fra 1993 til 2017, og også i tiden mellom 2009 og 2017 (Bergh & Aardal, 2019:249). Dette gjelder især offentlig-privat, innvandring og vekst-vern-dimensjonen. I tillegg har jeg tidligere vist til at viktigheten til spesielt innvandrings-, sentrum-periferi- og vekst-vern-dimensjonene som saker ved valget, var historisk høyt (til tross for at klima/vekst-vern også var stort i 2009). Ifølge mine analyser plasserte Arbeiderpartiet seg i sentrum på disse tre sakene ved valget i 2017, etter å ha kun vært sentrumplassert på disse dimensjonene i 2009. Videre har Arbeiderpartiet spesielt på offentlig-privat-indeksen og vekst-vern-indeksen beveget seg mot medianvelgeren, samtidig som de har beveget seg ørlite bort på innvandring, og mer på sentrum-periferi. Felles for dimensjonene er at man i alle tilfeller fra 2009 til 2017 har beveget seg mot sentrumssonen. Dette er også en indikasjon på at Arbeiderpartiet styres etter nærhetsteorien (medianvelgerteoremet).

En annen forklaring på hvorfor denne strategien har blitt valgt, handler om partiets historie, og da spesielt store størrelse med bredt grunnlag, som også kan bli medaljens bakside i en politisk hverdag med flere saker og konfliktområder på dagsordenen. Av plassmangel blir det vanskelig å belyse dette nærmere, men jeg tar til takke med å vise til en statistikk som kan belyse situasjonen: Ved valget 2017 var skole og utdanning den saken som flest Ap-velgere var enige om var en viktig sak, med 22% av velgerne som nevnte dette. Resten av saksområdene er mer eller mindre jevnt fordelt (Bergh & Aardal, 2019:31). Ap mangler med andre ord en hovedparole eller sak som virkelig forener velgerne og kan skape entusiasme - samtidig er det ikke til å fornekte at en sak som blir veldig viktig fort kan gi partiet et stempel som et ensaks-parti. Eksempelvis vil MdG (95% nevner klima) og Sp (70% nevner distriktpolitikk) være eksempler på disse. Derfor er det mest nærliggende å sammenligne med Høyre, som på sin side har hele fire saker hvor 22% eller flere av velgerne trekker frem som topp to viktigste saker (Bergh & Aardal, 2019:31). Disse tallene kan dermed argumenteres for at Arbeiderpartiet trekkes i for mange retninger, som igjen gjør at partiet har

valgt å følge nærhetsteorien (medianvelgerteoremet). Dette kan også ses i sammenheng med saliency theory, hvor Arbeiderpartiet viser mest retning på offentlig-privat-dimensjonen – en dimensjon hvis partiet har et tradisjonelt bånd til. Uansett - tar partiet for sterk retning i enkeltsaker - gjerne dagsaktuelle eller betente saker, vil man kunne risikere å støte bort gamle velgere, som aktualisert i boken «Sosialdemokratiet» (Brandal et al., 2011:196). Tar man ikke retning, vil man kunne havne i en situasjon som Arbeiderpartiet ved valget 2017 - uten særlig sakseierskap til valgets viktigste saker, og uten en felles enighet om hva som er viktig innad i velgermassen. Det er også ingen tvil om at de andre politiske partienes fremgang i perioden 2009-2017, i hovedsak springer ut fra konfliktdimensjoner hvor Arbeiderpartiet har tapt oppslutning - da spesielt vekst-vern (SV og MdG), og sentrum-periferi (Senterpartiet). På den økonomiske dimensjonen ser man også at Høyre har økt sitt sakseierskap, samtidig som Rødt måles, i disse dager, relativt stabilt rundt sperregrensen.

Konklusjon

Konklusjonen for oppgaven er at Arbeiderpartiets valgstrategi legges ut fra nærhetsteorien (medianvelgerteoremet), og at dette er ikke er noe nytt. Trolig har partiet blitt styrt etter dette prinsippet i en atskillig lenger periode enn 2009-2017, men dette har blitt tydeligere i nyere tid ettersom flere konfliktdimensjoner har blitt aktualisert og vektlagt av velgerne. Dette har fungert relativt godt ettersom den norske partipolitiske polariseringen har vært liten, og partiet har hatt langvarig sakseierskap på viktige saker som sysselsettingspolitikk. De senere årene har dog ytterligere konfliktdimensjoner kommet frem, og blitt viktigere for velgerne (Bergh & Aardal, 2019:249). Ved å ta en sentrumsnær stilling i disse konfliktene, kombinert med økte velgervandringer mellom partiene, har partiet mistet oppslutning - spesielt til partier som har tatt tydeligere stilling og retning i konfliktdimensjoner hvor Arbeiderpartiet har hatt tradisjonell god oppslutning og sakseierskap. Jeg slår dermed i min oppgave et slag for at Arbeiderpartiets dårlige målinger de senere årene ikke hovedsakelig skyldes verken lederpopularitet, skandaler, eller korona – men heller en langsiktig strategi som har slått ytterligere sprekker ved aktualiseringen av flere dimensjoner, hvor Arbeiderpartiet i lys av sin medianvelgerteoretiske strategi, ikke vinner sakseierskap eller popularitet. Dette rammer Arbeiderpartiet hardere enn eksempelvis Høyre av to hovedårsaker. For det første er det hovedsakelig på Arbeiderpartiets «side» av konfliktdimensjonene hvor flere partier har inntatt mer tydelige standpunkter, samtidig som Høyre ligger lenger unna sentrum på konfliktdimensjonene. Høyre nyter også godt av «performance», som tidligere diskutert.

I disse dager debatteres også for øvrig rusreformen som en kuriositet – en reform som etter alle politiske diskusjoner og forhandlinger ble avgjort på Ap-landsmøtet. Der fattet Ap et vedtak som på mange måter aktualiserer debatten i oppgaven ut over de ideologiske skillelinjene. Til tross for stor støtte hos velgermassen for rusreform, også internt i partiet (NTB Nyheter, 2021), endte det med delvis nei – et vedtak som viste retning verken den ene eller andre veien, men som tok til orde for en delvis avkriminalisering (Fjellanger et al., 2021). Dette kan fremstå som et bilde på Arbeiderpartiets strategi på også de ideologiske dimensjonene med sprengstoff – nemlig å legge seg på midten, og fange opp velgerne i sentrum.

Litteraturliste:

Aardal, B. (2011). *Det politiske landskap: En studie av stortingsvalget 2009*. Oslo: Cappelen Damm.

Aardal, B. (2017). 60 år med valgforskning - hva har vi lært? *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, (3-04), 292-311.

Aardal, B., & Bergh, J. (2015). *Valg og velgere: En studie av stortingsvalget 2013*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Aardal, B., Krogstad, A., & Narud, H. (2004). *I valgkampens hete: Strategisk kommunikasjon og politisk usikkerhet*. Oslo: Universitetsforl.

Aslan, H. (2020). Testing the Spatial Voting Theories on a Computational Model: A Demonstration of the Polarizing Influence of Directional Voting. *International Journal of Scientific and Technological Research*, 6, 29-38.

Bakker, R., De Vries, C., Edwards, E., Hooghe, L., Jolly, S., Marks, G., Polk, J., Rovny, J., Steenbergen M., Vachudova, M. (2015), "Measuring Party Positions in Europe: The Chapel Hill Expert Survey Trend File, 1999-2010," *Party Politics*, 21.1: 143-152.

Bakker, R., De Vries, C., Edwards, E., Hooghe, L., Jolly, S., Marks, G., Polk, J., Rovny, J., Steenbergen M., Vachudova, M.. (2020). *2019 Chapel Hill Expert Survey*. University of North Carolina, Chapel Hill.

Bergh, J., & Aardal, B. (2019). *Velgere og valgkamp: En studie av stortingsvalget 2017* (1. utgave. ed.). Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Berg, O. (2014, 14. oktober). Flertallsparlamentarisme. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/flertallsparlamentarisme>

Bjørklund, T. & Saglie, J. (2002). Velferdsstat og valenspolitikk : Lokalvalget i 1999. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 18(1), 4-27.

Blais, André., Nadeau, Richard., Gidengil, Elisabeth., & Nevitte, Neil. (2001). The formation of party preferences: Testing the proximity and directional models. *European Journal of Political Research*, 40(1), 81-91.

Brandal, N., Bratberg, &., & Thorsen, D. (2011). *Sosialdemokratiet : Fortid, nåtid, framtid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Claassen, R. (2007). Ideology and Evaluation in an Experimental Setting: Comparing the Proximity and the Directional Models. *Political Research Quarterly*, 60(2), 263-273.

Dalheim, E., & Bye, L. (2019, 12. august). Stortingsvalgundersøkelsen 2017. Hentet fra https://www.ssb.no/valg/artikler-og-publikasjoner/_attachment/393863?_ts=16c6aa42108&fbclid=IwAR35BLMdTTviKa52m2cwy6dzBsZJXq1AbyxEJ830ZVO81Vg2DNkkDhRL2hY

Dagsavisen. (2016, 22. Januar). Asylopprør i Arbeiderpartiet. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2016/01/22/asyloppror-i-arbeiderpartiet/>

Engan, Ø. (2017, 31. juli). Stortingsvalget 2001: Dårligste Ap-valg etter krigen. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/jqEA9/stortingsvalget-2001-daarligste-ap-valg-etter-krigen>

Evans, J. (2004). *Voters & voting : An introduction*. London: SAGE.

Fjellanger, R., Haakonsen, A., Lægland, M., & Haugan, B. (2021, 16. april). Ap-landsmøtet lyttet til Støre: Vraker rusreformen. *VG*. Hentet fra <https://www.vg.no/nyheter/i/zgK0Ww/ap-landsmoetet-lyttet-til-stoere-vraker-rusreformen>

Garvik, O., Bull, E., & Tvedt, K. (2021, 23. februar). Arbeiderpartiet. I *Store norske leksikon*. Hentet fra <https://snl.no/Arbeiderpartiet>

Hilling. (2019). *Det Nye Arbeiderpartiet - Norsk Monitors Betydning for Moderniseringen Av Arbeiderpartiet Mellom 1986 Og 1987*. Universitetet i Oslo: Oslo

Holmen, P. (2001). *Posisjonell ekstremitet eller holdningsmessig nærhet? – En analyse av retningsteoriens empiriske forklaringskraft i forhold til konkurrerende teorier og modeller*. Universitetet i Oslo, Oslo

Jenssen, A. (2014). Medierte politiske skandaler: Sårbare politikere - usårbare partier? *Norsk Medietidsskrift*, (2), 100-116.

Jenssen, A. (1993). *Verdivalg : Ny massepolitikk i Norge*. Oslo: Ad Notam.

Jenssen, A., Aarts, K., & Aalberg, T. (2012). *Informed citizens, media use, and public knowledge of parties' policy positions* (pp. 138-158). London.

Kalstø, Å. & Jenssen, A. (2011). Reddet finanskrisen den rødgrønne regjeringen i 2009? – *Om stigende forventningers misnøye og politisk nådetid*. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 27(1), 30-59.

Karlsen, R. (2004). Valgkamp i flerpartisystem; aktualisering av saker og kamp om eierskap. *Tidsskrift for Samfunnsforskning*, 45(04), 611-635.

Kedar, O. (2009). *Voting for policy, not parties : How voters compensate for power sharing* Cambridge: Cambridge University Press.

Kedar, Orit. (2005). When Moderate Voters Prefer Extreme Parties: Policy Balancing in Parliamentary Elections. *The American Political Science Review*, 99(2), 185-199.

Kristjánsson, M. (2019). *Hva ville Gerhardsen gjort? : Veien videre for Arbeiderpartiet*. Oslo: Forlaget Manifest.

Kropko, J. & Banda, K. (2018). Issue Scales, Information Cues, and the Proximity and Directional Models of Voter Choice. *Political Research Quarterly*, 71(4), 772-787.

Krämer, Jürgen, & Rattinger, Hans. (1997). The proximity and the directional theories of issue voting: Comparative results for the USA and Germany. *European Journal of Political Research*, 32(1), 1-29.

Lachat, Romain, & Wagner, Aiko. (2018). How party characteristics drive voters' evaluation criteria. *Electoral Studies*, 55, 11-20.

Lacy, Dean, & Paolino, Philip. (2010). Testing proximity versus directional voting using experiments. *Electoral Studies*, 29(3), 460-471.

Rabinowitz, George, & Macdonald, Stuart Elaine. (1989). *A Directional Theory of Issue Voting*. *The American Political Science Review*, 83(1), 93-121.

Macdonald, Stuart Elaine, Listhaug, Ola, & Rabinowitz, George. (1991). Issues and Party Support in Multiparty Systems. *The American Political Science Review*, 85(4), 1107-1131.

Macdonald, Stuart Elaine, Rabinowitz, George, & Listhaug, Ola. (1995). *Political Sophistication and Models of Issue Voting*. *British Journal of Political Science*, 25(4), 453-483.

Merrill, S., & Grofman, B. (1999). *A unified theory of voting : Directional and proximity spatial models*. Cambridge: Cambridge University Press.

Narud, H., & Valen, H. (2007). *Demokrati og ansvar : Politisk representasjon i et flerpartisystem*. Oslo: Damm.

Narud, H. (2009). De små marginenes valg – Stortingsvalget i 2009. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 25(4), 357-373.

NTB Nyheter. (2021, 14. april). Så mange sier ja til rusreformen i ny måling. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/04/14/ny-maling-to-av-tre-sier-ja-til-rusreformen/>

NTB nyheter. (2021, 5. mai). Krisemåling for Arbeiderpartiet – er bare landets tredje største parti, mens Høyre er størst. *Dagsavisen*. Hentet fra <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/01/05/krisemaling-for-arbeiderpartiet-er-bare-landets-tredje-storste-parti-mens-hoyre-er-storst/>

Opsahl, H. (2007). Fordi folk flest fortjener det»: Fremskrittspartiets sakseierskap i helse- og sosialpolitikken. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 23(1), 3-29.

Petrocik, J. (1996). Issue ownership in presidential elections, with a 1980 case study. *American Journal of Political Science*, 40(3), 825-850.

Poll of polls. (2021). Stortingsvalg: Hele landet. Hentet fra <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Stortinget>

Poll of polls. (2021). Partiprofilen Ap. Hentet fra <http://www.pollofpolls.no/?cmd=Partier&parti=Ap>

Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold : Samfunnsvitenskapelig forskning og kvantitativ metode* (2. utg. ed.). Bergen: Fagbokforl.

Rommetvedt, H. (2012). Person, eller sak og situasjon? - Frp og SVs velgeroppslutning under Carl I. Hagen og Kristin Halvorsen. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 28(02), 103-111.

Seip, J. (1963). *Fra embedsmannsstat til ettpartistat og andre essays*. Oslo: Universitetsforlaget

Skarvøy, L., & Melgård, M. (2018). *Arbeiderpartiet : Alle skal ned*. Oslo: Kagge.

Statistisk sentralbyrå. (2019). *Valgundersøkelsen 2017*.

Statistisk sentralbyrå. (2013). *Valgundersøkelsen 2009*.

Takvam, M. (2002). *Arbeiderpartiets fall*. Oslo: Tiden.

Tomz, Michael, & Van Houweling, Robert P. (2008). Candidate Positioning and Voter Choice. *The American Political Science Review*, 102(3), 303-318.

Tvedt, K. (2019, 31. oktober). Stortingsvalg (resultater 1882-2017). I *Store norske leksikon*. Hentet fra https://snl.no/Stortingsvalg_-_resultater_1882-2017.

Valen, H & Narud, H. (2003). Det betingede partimandat. *Norsk Statsvitenskapelig Tidsskrift*, 19(2), 145-173.

Valgdirektoratet. (2009, 16. september). Tall for hele Norge. Hentet fra <https://valgresultat.no/?type=st&year=2009>

Valgdirektoratet. (2018, 26. februar). Tall for hele Norge. Hentet fra <https://valgresultat.no/?type=st&year=2017>

Westholm, A. (2001). On the Return of Epicycles: Some Crossroads in Spatial Modeling Revisited. *The Journal of Politics*, 63(2), 436-481.

Appendiks

Tabell 8. Differanse prosentpoeng fra Valgresultat 2009-2017

Partinavn	2009	2017	2009-2017
Rødt	1,3%	2,4%	+1,1
SV	6,2%	6%	-0,2
Ap	35,4%	27,4%	-7,6
Sp	6,2%	10,3%	+4,1
MdG	0,3%	3,2%	+2,9
KrF	5,5%	4,2%	-1,3
V	3,9%	4,4%	+0,5
H	17,2%	25%	+7,8
FrP	22,9%	15,2%	-7,7

(Valgdirektoratet, 2009) (Valgdirektoratet, 2017).

Faktorladninger 2009:

Innvandringsindeks:

Innvandring er trussel mot egenart: 0.7349

Positive til innvandring: 0.7227

Arbeid først til nordmenn:0.6266

Kriminelle innvandrere skal utvises: 0.5160

Vekst-vern-indeks:

Klimaendringer ikke et problem: 0.708

Satse mer på miljøvern: 0.673

Det legges for lite vekt på miljøvern: 0.597

Klimaendringer er menneskeskapte: 0.597

Økonomisk vekst framfor miljøvern: 0.575

Sentrum-periferi-indeks:

Sentrale myndigheter tar for lite hensyn til utkant-Norge: 0.737

Flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene: 0.690

Politikere og byråkrater forstår lite av bygde-Norge: 0.601

Storbyene bør beholde mer av egne skatteinntekter: 0.501

Offentlig-privat-indeks:

Syssetting hvis statlig kontroll: 0.655

Samfunnskontroll over næringsliv: 0.619

Offentlige aktiviteter bedre og billigere med private: 0.597

Redusere statlig næringslivskontroll: 0.568

Tillate kommersielle privatskoler: 0.566

Faktorladninger 2017:

Innvandringsindeks:

Innvandring trussel mot egenart: 0.83

Positive til innvandring: 0.76

Vesteuropeiske og muslimske levemåter er uforenlige: 0.65

Flyktninger og innvandrere lik rett til sosialhjelp som nordmenn: 0.59

Muslimere i Norge oppdrar barna på en autoritær måte: 0.56

Minoriteter bør tilpasse seg norske skikker og tradisjoner: 0.55

Innvandrere er i hovedsak bra for norsk økonomi: 0.53

Vekst-vern-indeks:

Klimaendringer ikke et problem: 0.86

Satse mindre på miljøvern: 0.72

Det legges for lite vekt på miljøvern: 0.70

Klimaendringer er menneskeskapte: 0.66

Sentrum-periferi-indeks:

Politikere og byråkrater forstår lite av bygde-Norge: 0.59

Flere statlige virksomheter bør flyttes ut i distriktene: 0.55

Sentrale myndigheter tar for lite hensyn til distrikts-Norge: 0.52

Offentlig-privat-indeks:

Offentlige aktiviteter bedre og billigere med private: 0.79

Tillate kommersielle privatskoler: 0.64

Redusere statlig næringslivskontroll: 0.54

Rom for skattelettelser: 0.50

Offentlige tjenester viktigere enn å senke skattene: 0.42

